

CUVÂNTUL EPISCOPULUI SILUAN

*Legea prin Moise s-a dat,
iar harul și adevărul ne-au
venit prin Iisus Hristos¹*

HRISTOS A ÎNVIAT!

Cuvintele din titlu sunt cele prin care se încheie citirea Evangheliilor din noaptea slăvitului Praznic al Învierii Domnului. După cum se poate observa, respectiva evanghelie nu ne vorbește despre învierea Domnului, așa cum face evanghelia de la vecernia unită cu liturghia din Sâmbăta Mare, sau cea de la a doua Înviere. Ne putem întreba, prin urmare, ce rost duhovnicesc ascund cuvintele amintite în titlu pentru a fi fost rânduite să se citească la Paști?

Întâi de toate, e bine să ne amintim că ceea ce omul a pierdut în Rai a fost **harul**, împărtășit de Dumnezeu lui

Adam la facerea lui, o dată cu *suflarea de viață*². O dată cu pierderea (sau, mai bine zis, cu retragerea) harului, omul a pierdut, treptat, și simțul de a recunoaște adevărul și de a-l deosebi de minciună. Astfel, omul a fost (și este) ușor de înșelat de către *tatăl minciunii*³. Aceasta l-a determinat pe Dumnezeu – Tată iubitor și Pedagog desăvârșit – să pună omului căzut legea ca ajutor și *călăuză*⁴ (gr. *paidagogos* – pedagog) care să-l însoțească pe calea vieții, să-i arate ce este adevăr și ce este minciună și să țină în mijlocul poporului pe aleșii Săi –

2. Cf. Fac. 2, 7.

3. Cf. In. 8, 44.

4. Cf. Gal. 3, 24.

1. In. 1, 17.

dreptii și prorocii –, care să întrețină conștiința venirii Mântuitorului.

Iar când a venit plinirea vremii⁵, în zilele acestea mai de pe urmă, (Dumnezeu Tatăl) ne-a grăit nouă prin Fiul⁶, ca unul ce este **plin de har și de adevăr**⁷ și prin Care primim din nou, și noi, ceea ce strămoșii noștri au pierdut prin cădere: **harul** cel înnoitor și **adevărul** cel dător

de viață. Primim *har peste har*⁸ și Adevărul care îi *face liberi*⁹ pe cei care-L cunosc.

Prin venirea în trup a Fiului și a Cuvântului lui Dumnezeu Tatăl, prin moartea și învierea Lui, am primit, așadar, ceea ce au pierdut strămoșii noștri în Rai. Ba mai mult, Împărăția lui Dumnezeu s-a pogorât la noi și s-a sălășluit întru noi, ca să nu mai avem cum să cădem din ea. Prin har, Împărăția lui Dumnezeu crește și se plinește întru noi în măsura în care Îi acordăm Împăratului Hristos locul și atenția ce I se cuvin.

Fie ca marele Har al Învierii Domnului să ne

facă pe toți părtași înnoirii pe care Hristos Cel înviat o aduce firii omenеști și întregii făpturi, și să ne deschidă inima și mintea pentru a recunoaște adevărul și voia Domnului în vremurile de tulburare și de confuzie care ne stau înaintea!

**+ Episcopul Siluan,
al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei**

5. Gal. 4. 4.

6. Evr. 1, 2.

7. Cf. In. 1, 14.

8. Cf. In. 1, 16.

9. Cf. In. 8, 32.

SPĂLAREA PICIOARELOR LA CINA CEA DE TAINĂ

IISUS NE CURĂȚEȘTE LUCRAREA ÎNAINTE DE A NE HRĂNI CU DUMNEZEU

(ÎN 13, 1-17)

Am comentat deja pe larg Cina cea de Taină cu alt prilej¹ și am vorbit pe scurt despre Spălarea picioarelor, pentru că nu era posibil să comentăm detaliat fiecare element al acestui eveniment sacramental „de veșnică pomenire”, după cum spune Sf. Vasile². Ni se pare de folos să revenim asupra acestui act care ne umple de mirare și ne descumpănește, datorită bogăției sale duhovnicești și a importanței sale bisericești. Spălarea picioarelor nu este evocată decât de Sf. Ioan, care a scris Evanghelia la mult timp după ceilalți și care s-a străduit să îi completeze, istorisind ceea ce la ei nu aflăm. Să așezăm acest episod în cadrul marelui eveniment al Cinei celei de Taină.

Hristos e proslăvit ca Mesia, cu patru zile mai înainte, de poporul din Ierusalim și mai ales de copii. Însă această veselie populară nu a micșorat cu nimic voința capilor religiei evreiești (Sinedriul) de a-L omorî, hotărâre pe care o luaseră deja de multă vreme. Cele patru Evanghelii sunt foarte clare, iar la Sf. Ioan găsim menționată de nouă ori hotărârea de a-L „omorî pe Iisus”. Prima menționare explicită se situează după vindecarea Paralticului la Vitezda (În 5, 18)³ și este confirmată la sărbătoarea Corturilor (În 7, 45-49)⁴, apoi după Învierea lui Lazăr și în sfârșit după Florii, când Sinedriul se adună la Caiafa, „cu două zile înaintea Paștelui”, adică miercuri [pentru noi Miercurea Mare] (Mt 26, 4). Hristos însuși este perfect conștient de acest lucru și vorbește deschis cu evreii despre asta („De ce căutați să Mă ucideți?” – În 7, 19 ; 8, 37 și 40).

Zilele care urmează Floriilor sunt extrem de dureroase pentru Domnul: avem de a face cu o înfruntare verbală foarte dură între marii preoți, cărturari, farisei și El. Înaintea Patimilor Sale duhovnicești din grădina Ghetsimani, apoi a Patimilor Sale trupești, de la Ierusalim, care Îl vor duce la moarte, e supus unor adevărate Patimi „morale”. Astfel încât Hris-

1. Cf. *Apostolia*, nr. 85, aprilie 2015.

2. În anafora Sa de la începutul *Instituirii*, Sf. Vasile spune lucrul acesta în legătură cu moartea lui Hristos.

3. Probabil la Cincizecimea celui de-al doilea an de misiune. Cf. *Apostolia*, nr. 26 (5/2010).

4. În luna septembrie a celui de-al doilea an.

tos istorisește numeroase pilde „aspre” (care toate includ o judecată), face Prorocia Sfârșitului vremurilor, a iarăși venirii Sale în slavă, și a Judecății celei de pe urmă. Totul este judecată, însă oamenii nu au înțeles, nu au vrut să înțeleagă.

Ne apropiem de sărbătoarea Paștelui, care în acel an a picat într-o vineri [pentru noi Vinerea Mare]. Sinedriul organizează un complot și reușește să-l mituiască pe unul dintre cei Doisprezece, pe Iuda. Nu au nici cel mai mic scrupul de conștiință: singura lor preocupare este ca arestarea lui Iisus să nu aibă loc în timpul sărbătorii Paștelui, temându-se de tulburări în popor (se tem de o răscoală, pentru că Iisus este foarte celebru și, de fapt, iubit de popor).

Așadar, în mijlocul acestei săptămâni tragice [pentru noi Săptămâna Mare], aflăm un fel de oază de pace, de bucurie și de nădejde, **Cina cea de Taină**, care corespunde într-adevăr cu ceea ce vestește: redeschiderea Grădinii Edenului și venirea Împărăției lui Dumnezeu. Sf. Ioan nu evocă instituirea euharistiei, pentru că ceilalți Apostoli au făcut-o (Sf. Matei, Sf. Petru [Evanghelia după Sf. Marcu] și Sf. Pavel [Evanghelia după Sf. Luca]⁵, însă raportează Spălarea picioarelor, trădarea lui Iuda – în chip mai precis decât ceilalți, pentru că este principalul martor – și mai ales „Cuvântul cel de pe urmă al Domnului”, care este cea mai înaltă revelație teologică făcută de Dumnezeu Omului. Ne vom ocupa aici de Spălarea picioarelor.

5. Sf. Matei și Sf. Petru sunt martori oculari. Sf. Pavel este un martor în duh, pentru că a fost instruit de Sfântul Duh cu privire la Cină.

Acest mare eveniment, de o importanță capitală în destinul omenirii, se petrece în **Foișor**⁶, o frumoasă clădire aflată pe dealul Sionului, la marginea de sud a Ierusalimului, despre care tradiția ne spune că aparținea lui Lazăr⁷, marele prieten al lui Hristos. Masa este ospățul pascal evreiesc, *Seder*-ul, în anul acela petrecându-se în ajunul Paștelui, joi seara [pentru noi Joia Mare]. Hristos este fericit să mănânce acest ultim Paște cu ucenicii Săi: „Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paști, mai înainte de Patima Mea, căci zic vouă că de acum nu-l voi mai mânca până când nu va fi desăvârșit în Împărăția lui Dumnezeu.”⁸ (Lc 22, 15-16). Hristos spu-

6. Foișorul, în franceză *cénacle* (din latinescul *cenaculum*: sufragerie sau etaj, deoarece sufrageria se afla în general la etaj), a cărui situare a fost atestată în secolul al IV-lea de către Sf. Chiril al Ierusalimului, a fost repede cinstit de Creștini pentru că reprezenta originea Bisericii, fiind de fapt prima biserică creștină din istorie. A fost inclus într-o mare bazilică bizantină, distrusă de perși în 614. Cruciații au reconstruit acolo o biserică, transformată în secolul al XIV-lea de către franciscani, însă biserica a fost confiscată de turcii otomani, în secolul al XV-lea, pentru a face din ea o moschee. Rămășițele bisericii actuale datează din secolul al XIV-lea. Cina pascală se va petrece în „foișor”, la etaj, care era somptuos mobilat și pregătit pentru acea împrejurare.

7. Lazăr și surorile sale erau copiii guvernatorului sirian al Antiohiei, care se căsătorise cu o evreică de sânge regesc. Erau foarte bogați și protejați de romani. Întâlnirea dintre Iisus și Lazăr fusese mijlocită de un Apostol, Simon Zelotul, care era vecin cu Lazăr în Betania. Lazăr avea mai multe palate la Ierusalim și Îl va ajuta mult pe Iisus în misiunea Sa, apărând adesea în Evanghelii.

8. Acesta este într-adevăr ultimul Paște pământesc al lui Hristos: următorul va fi ceresc, în Împărăția Tatălui Său.

ne asta pentru că în acea seară va instaura Paștele cel „nou și veșnic”⁹.

Or, ceva puțin obișnuit și neașteptat se va petrece **„în timpul cinei”** (In 13, 2), probabil către mijlocul ei și înaintea instituirii euharistice¹⁰. Sunt treisprezece la masă: Învățătorul și cei Doisprezece. Sf. Ioan are grijă să arate că Iuda, insuflat de Diavol [„despărțitorul”, care mai apoi e numit cu adevăratul său nume, Satana, (8, 27)], hotărâse deja să-L trădeze pe Iisus, însă această blestemăție nu se înfăptuise încă. Numai

în pericopa următoare, consacrată în întregime trădării lui Iuda (8, 18-30), faptul va fi consumat, dar vom reveni asupra lui. Această masă rituală, sacră, este prin definiție plină de bucurie, însă și de reținere, cu o tonalitate gravă, pentru că Stăpânul vestise de mai multe ori ucenicilor Săi că va fi „dat să fie răstignit” (Mt 26)¹¹. Apostolii sunt întristați și nu înțeleg.

Stăpânul se ridică de la masă, lucru deja surprinzător, pentru că la marile oșpețe oficiale cel care prezida masa și era stăpânul casei stătea să fie servit: nu făcea altceva decât să mănânce, să bea și să vorbească. Slujitorii stăteau în picioare și cel mai adesea erau robi¹². Hristos **Își dă jos veșmintele**,

9. Expresie care se găsește în istorisirea instituirii liturgiilor occidentale, galo-romană și romană.

10. Probabil după consumarea mielului pascal (care fusese jertfit la Templu) și înaintea celei de-a treia cupe de vin. Se beau în mod ritualic 4 cupe de vin, care treceau de la unul la altul, de la Învățător către ucenici (sau de la tată la copii). Instituirea euharistică a Scumpului Sânge se va face cu cea de-a patra cupă, „la sfârșitul mesei”, după cum spun evangheliștii și tradiția liturgică.

11. „... a zis Iisus către ucenicii Săi: Știți că peste două zile va fi Paștile și Fiul Omului va fi dat să fie răstignit.” (Mt 26, 1-2)

12. Cea mai mare parte a robilor erau păgâni, însă erau și robi evrei, protejați printr-o legislație

adică Se dezbracă – Se dezgolește – și se încinge cu un ștergar¹³. De fapt **are o ținută de rob**: într-adevăr, robii erau cei însărcinați cu acest ritual de primire, la intrarea caselor de rang înalt. Apoi varsă apă într-un vas și **spală rând pe rând picioarele celor doisprezece ucenici ai Săi**¹⁴. Acest ritual antic era de înțeles, căci se mergea mai mult pe jos, oamenii purtau sandale (în care picioarele erau goale), iar drumurile erau murdare. La sfârșit, robul ștergea picioarele și le săruta în semn de respect și de supunere. La fel va face și Iisus. Lucrul era relativ lesne de făcut, căci ucenicii stăteau lungiți pe divane, la aproximativ un metru de sol, cu picioarele în gol. Apostolii sunt uluiți și e probabil că mai mulți dintre ei s-au tulburat văzându-se tratați astfel de către Învățător, căci aveau conștiința micimii lor față de măreția Lui. Însă Sf. Ioan nu ne evocă decât cazul lui **Petru**, care este semnificativ. Petru mai întâi refuză energic, ceea ce este de înțeles (din smerenie). Însă Iisus răspunde printr-un cuvânt tainic: „Ceea ce fac acum, nu știi; dar mai târziu vei înțelege.”

specifică și riguroasă. Femeile nu participau la ospete: ele stăteau la bucatărie și dădeau porunci slujitorilor. La Cina cea de Taină nu aflăm nicio femeie, nici măcar pe Maria. Preoția este și va fi masculină, după cum însuși Hristos este o alegere dumnezeiască.

13. Și-a dat jos mantia (însemn împărătesc) și cămașa (țesută dintr-o singură bucată de mătase, Maria, și păstrată în Franța, la Argenteuil) și a rămas, probabil, încins numai cu o bucată de țesătură, un ștergar mare.
14. Sf. Ioan Gură de Aur arată că pe toate le-a făcut singur, fără niciun ajutor. *Omilia 70 La Sf. Ioan*, Ed. Artège, 2012, pp. 374-378.

Într-adevăr, Petru va înțelege după ce se va fi lepădat de Învățătorul său de trei ori, dinaintea tuturor, în noaptea care va urma, în ciuda cuvintelor sale lăudăroase de pe drumul către Ghetsimani¹⁵. Petru nu vrea să știe de nimic. Este un om curajos, uneori impulsiv și încăpățânat¹⁶, lipsit de finețe. Iisus insistă: „Dacă nu te voi spăla, nu vei avea parte de Mine.” Atunci el înțelege pericolul, dar devine excesiv în cealaltă direcție: spală-mi și mâinile și capul. Domnul trebuie iarăși să îndrepte: „Cel ce a făcut baie n-are nevoie să-i fie spălate decât picioarele, căci este curat tot.” Hristos vrea să spună aici că nu e vorba de curăția trupească, ci de cea duhovnicească¹⁷. Toate acestea au și un înțeles material, trupesc: după ce ai făcut baie, ești curat; însă picioarele sunt membrele cele mai expuse murdăriei, pentru că slujesc mersului, deci trebuie să calce pământul, praful, noroiul, gunoiul și chiar excrementele, de unde nevoia de a le spăla când intrăm în casă, pentru a fi „întru totul curați”. Acest lucru este adevărat și din punct de vedere spiritual, pentru că trăim într-o lume căzută,

15. În drum către grădina Ghetsimani, Iisus le va spune: „toți vă veți sminti întru Mine în noaptea aceasta”. Iar Petru va răspunde: „Dacă toți se vor sminti întru Tine, eu niciodată nu mă voi sminti.” (Mt 26, 31-34)

16. Sf. Ioan Gură de Aur vorbește despre „firea vie și arzătoare” a lui Petru, repede uitătoare a cuvântul înfricoșător al lui Hristos, care i-a spus: să nu mori la Ierusalim, „Înapoia Mea, Satano!” (Mt 16, 23)

17. Cu atât mai mult cu cât ne aflăm la mijlocul ospățului, iar spălarea picioarelor e un ritual de primire la intrarea în casă. Apostolii au găsit probabil nepotrivit faptul acesta.

siliți să mergem prin șleauri, murdării și gu-
noaie duhovnicești.

Ceea ce a făcut Hristos are un înțeles
evident simbolic. **Picioarele simbolizează
lucrarea, faptele:** o lucrare este curată când
vine de la Dumnezeu Tatăl și când este după
chipul lui Dumnezeu-Fiul, prin Dumne-
zeu-Duhul. O lucrare curată duce la unirea
cu Dumnezeu, la **theosis**. După acest gest
spectaculos, impresionant, de o remarcabi-
lă pedagogie, Hristos le dă celor Doispreze-
ce și explicația duhovnicească. Își pune la
loc veșmintele frumoase de sărbătoare și își
reia locul de Stăpân care prezidează ospățul,
de mare preot veșnic. Dacă eu, Domnul și
Stăpânul vostru – și cu adevărat sunt¹⁸ –,
M-am dezbrăcat astfel pentru a vă sluji și
v-am curățit lucrările, faceți ca Mine, faceți
aceasta între voi. Fiecare să se dezbrace, să
se smerească dinaintea fraților săi și să-i aju-
te să-și curățească lucrările, certându-i cu
dragoste, sfătuindu-i, dăruindu-le iertarea,
după cum Eu am făcut cu voi¹⁹. Este o lecție
de smerenie și de cercetare duhovnicească
reciprocă. Domnul, în această împrejurare,
pune în lucrare ceea ce îi învățase pe Apos-
tolii Săi: „care este mai mare între voi să fie

slujitorul vostru²⁰ (Mt 23, 11) și „care va
vrea să fie întâi între voi, să fie tuturor slu-
gă^{20*} (Mc 10, 44). El însuși este cel dintâi
prin fire și se poartă, în mod liber, precum
robul tuturor.

Sf. Ioan a început acest cuvânt zicând că
Iisus, „**iubind pe ai Săi cei din lume, până
la sfârșit i-a iubit**”. Da, a luat locul unui rob
pentru a ne sluji. Dumnezeu se dezbracă
pentru a ne sluji, Ziditorul se apleacă dina-
intea zidirii Sale, Cel curat și nepătat se aplea-
că dinaintea păcătoșului căzut, Cel care este
totul se apleacă dinaintea celui care nu este
nimic și îi slujește. Unul dintre ucenicii Săi
Îl va vinde, altul se va lepăda de El dinain-
tea tuturor, iar ceilalți zece vor fugi cu lașitate.
Din fericire pentru ei, Stăpânul le spălase
picioarele: astfel se vor putea ridica și vor
putea primi iertarea lui Dumnezeu în seara
de Paște (mai puțin Iuda, care a refuzat-o,
spânzurându-se). Hristos răstoarnă valori-
le și sparge canoanele: Stăpânul este Cel care
îi slujește pe robii Săi. Această lecție de sme-
renie și de iubire frățească, dată Apostolilor
de Capul cel veșnic al Bisericii, este valabi-
lă pentru toți cei care l-au urmat, episcopi
și preoți, care însă nu-și aduc întotdeauna
aminte de ea ... Capii Bisericilor istorice
(patriarhi, papi, mitropoliți, arhiepiscopi...) nu
dau întotdeauna impresia că au citit aceas-
tă pericopă evanghelică și că i-au înțeles
conținutul.

Unul dintre aspectele cele mai uimitoare
ale acestei ceremonii inițiatice este că

18. Hristos nu este niciodată demagog: bunătatea
Sa nu este o slăbiciune și mărturisește întot-
deauna adevărul, care vine de la Tatăl ceresc.

19. Este posibil ca Hristos să fi săvârșit acest ritual
de primire și în amintirea lui Avraam, care, la
stejarul lui Mamvri (unde le-a spălat picioarele,
înainte de a le oferi un ospăț care vestea Seder-ul
pascal), îi promise astfel pe cei trei Serafimi ce
se arătasera în chip omenesc, simbolizând
prorocește cele trei persoane dumnezeiești
(Fac 18, 4).

20. La Sf. Matei, termenul grec este *diakonos* (di-
acon), adică un slujitor liber, însă la Sf. Marcu
este *doulos*, rob.

Hristos **i-a spălat picioarele lui Iuda** și probabil le-a sărutat, fiindcă Iuda avea cea mai multă nevoie de acest lucru, căci se înțelesese deja cu marii preoți. De fapt, Domnul i-a întins mâna în două feluri, spre a-l aduce la pocăință: mai întâi i-a spălat picioarele (și, după tradiție, lui cel dintâi), pentru a-l curăți, apoi i-a dat de înțeles că știa cine e vânzătorul. Iuda a avut cinstea dumnezeiască de a se împărtăși cu Trupul și Sângele euharistic al lui Hristos. Dar nu a apucat mâna lui Dumnezeu, nu s-a pocăit (din mândrie, prostie, poftă de câștig?), a preferat pocăinței deznădejdea. Taină de nepătruns a libertății omenești! Numai după „semnul” arătat de Iisus lui Ioan („Acela este, căruia Eu, întingând bucată de pâine, i-o voi da”, adică bucată de pâine înmuiată în sos, deci sângele mielului pascal jertfit) spune Ioan: „a intrat Satana în el” (18, 27). A fost adeziunea liberă a lui Iuda la gândul și la intenția lui Satana, acela de a ucide pe omul Iisus. Hristos a înțeles și i-a spus: ceea ce faci, fă mai curând. Și îndată Iuda iese din foisor. „Și era noapte”, noaptea păcatului.

Uneori există la oamenii căzuți o formă de încăpățănare în păcat, o voință plină de mândrie de a merge până la capătul răului, o nebulie sinucigașă aproape de îndrăcire, care în fond seamănă cu a lui Satana, heruvimul căzut Satanael.

Va exista **o perenitate liturgică** a Spălării picioarelor sub două forme. Prima, specific liturgică, va fi practicarea acestui ritual la slujbele din Joia Mare, și în Răsărit și în Apus, ritual rezervat în general episcopilor și stareților de mănăstiri. În ritualurile apu-

sene este numit „Mandatum” (poruncă [nouă]), pentru că imediat după Spălarea picioarelor Hristos le va spune celor Unsprezece (Iuda iese): **„Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul.”** (In 13, 34). Ritul poruncii celei noi se făptuiește în timpul liturghiei vespérale din Joia Mare, mai precis în momentul în care Evanghelia compusă vorbește despre Spălarea picioarelor. În Răsărit, când este practicat, acest rit stă așezat la sfârșitul liturghiei, după „rugăciunea de binecuvântare”. În ambele cazuri, episcopul (sau starețul) își dezbracă veșmintele liturgice (aflându-se deci în reverendă sau în stihar), spală picioarele a doisprezece credincioși (sau călugări), așezați pe două rânduri dinaintea porților împărătești, și le sărută, în vreme ce strana cântă antifoane sau cântări remarcabile. În ritul bizantin există o slujbă întreagă.

Cea de-a doua formă ține mai mult de simbol și nu există decât în Apus. La intrarea în toate bisericile se află un vas cu apă sfințită, în care credincioșii își înmoaie degetele și se închină. Acest vas amintește de baptisteriile antice. Însă există o analogie cu spălarea picioarelor: când un credincios intră în biserică este deja curat, pentru că s-a botezat; însă venind din „lume”, care nu cunoaște pe Dumnezeu și e căzută, gestul de a se închina cu apa sfințită este echivalent cu spălarea picioarelor ucenicilor, pentru a fi „cu totul curați”.

Pr. Noël TANAZACQ, Paris

CUVÂNT FILOCALIC

IMNELE SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG
într-o nouă traducere, versificată, a monahului Maxim

CUVÂNTUL 26

Cum că acela ce încă trăiește întru necunoașterea lui Dumnezeu mort este în mijlocul celor ce trăiesc întru cunoașterea lui Dumnezeu; și cum că celor ce cu nevrednicie se împărtășesc cu Sfintele Taine, dumnezeiescul Trup și Sânge al Domnului nedeslușit li se face.

*Ca un mort acuma, Doamne, între cei vii mă gălesc,
iar între cei morți mă aflu ca un om care trăiesc¹,
eu, cel mai de plâns, Stăpâne, mai jalnic și ticăit
dintre oamenii pe care pre pământ i-ai făurit,
căci a fi mort între vii ce sunt ție-afierosiți.
Negreșit mai rău m-arată decât cei nicipând zidiți.
Iar dobitocească viață între morți a viețui,
ca o necuvântătoare, e totuna cu-a trăi!
Viața celor ce pre tine Dumnezeu nu te știu, oare
nu-i aceeași viețuire și-ntocmai asemănare?
Deși-mi pare că de-acuma te cunosc și te știu bine,
și-mi pare că am credință, că laud și chem pre tine,
iară gura mea rostește cuvintele învățate*

1. Cf. Tov. 5:10, varianta lom, varianta lungă (v. Septuaginta, vol. 3, Ed. Polirom, 2005, p. 435).

și cânt rugăciuni și lauzi, carile ne-au fost lăsate
 de sfinții cei din vechime, de sfinții cari-au avut
 Duhul tău cel Sfânt² și-n slove și în scris le-au așternut,
 și rostind acestea toate și crezând c'am isprăvit
 vreo lucrare însemnată, rămân prost și nesimțit.
 Precum pruncii când învață și nu pricep ce grăiesc,
 așa eu, în psalmi, în cânturi și în rugi îngăduiesc³,
 lăudându-te pre tine, Singurul îndurător,
 eu spre slava și lumina-ți rămân tot nesimțitor.
 Precum și cei din eresuri, cari multe cunoșteau,
 cum că te cunosc pre tine, ticăiții, socoteau
 și credeau că văd spre tine, Doamne, Dumnezeul meu,
 tot așa rugăciuni multe și mulți psalmi rostindu-ți eu,
 doar cu gura și cu limba (poate și cu inima)
 a credinței vârfire socotesc a o avea,
 și că, prin aceste lucruri, am întreagă cunoștința⁴
 adevărului de-acuma, și mai mult n-am trebuință,
 și făcând acestea toate zic, Doamne, a te vedea,
 Cel ce ești Lumina Lumii, și în mâini a te ținea.
 Și-împreună-a fi cu mine și mai vârtos socotesc
 de-a Dumnezeirii-Ți fire că mă și împărtășesc⁵!
 Ba încă adesea aflu despre mine întru pilde
 și cuvintele Scripturii, cercetând, le pun 'nainte,
 zic: „A spus Stăpânul, în Scriptură, că acei
 ce-i beau sângele, iar trupul îl mănâncă, petrec ei
 întru dânsul, Domnul Însuși întru dânșii locuind”⁶.
 Dar zicând astfel de vorbe mă văd propovăduind
 per Cel Necuprins vreodată, cum că poate fi cuprins
 și că-n trup ce se atinge stă ascuns Cel Neatins,
 ținut și văzut zicându-ți celui pururi neținut.
 Neștiind, năpăstuitul, că în cei în care-ai vrut,
 pentru omul ce văzut e, și ținut e și simțit,

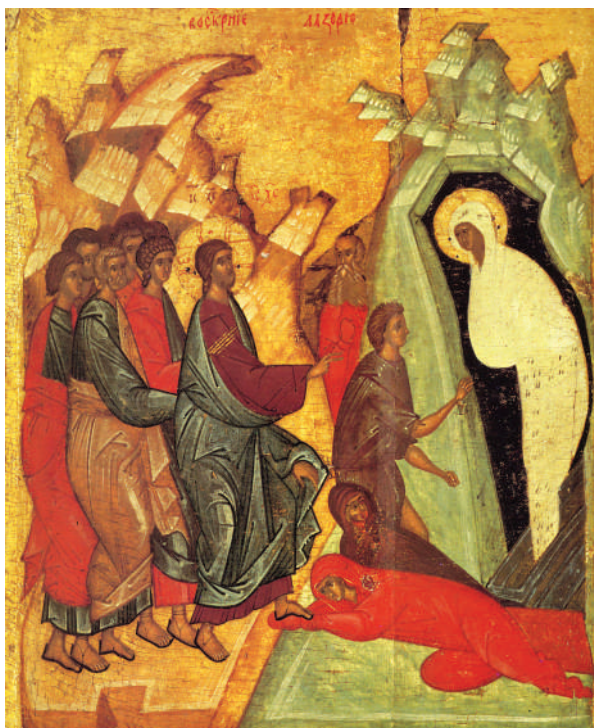
2. Cf. Fap. 19:2.

3. Cf. Ef 5:19.

4. Cl. Tit 1:1.2; Cf. In. 8: 12.

5. Cf. 2 Pt. 1:4.

6. Cf. In 20:19.

simțit și ținut cu mâna și văzut ești, negreșit,
 Ziditorule. Ci însă, întru cei necurățiți,
 cum sunt eu, și în aceia ție neînvredniciți,
 pre simțitul trup și sânge Dumnezeu cu dinadins
 îl faci și, cu neschimbare, îl preschimbi întru neprins
 și de neșinut cu totul, făcându-l cu-adevărat
 trup duhovnicesc și sânge nevăzut (cum altădat',
 ușile chiar încuiate, ai intrat și ai ieșit,
 și întru frângerea pâinii⁷ de îndată ai pierit
 de la ucenicii încă ce-aveau ochii cei trupești),
 așa și pâinea ceasta acum o desăvârșești
 și o faci cu dinadinsul trup al tău duhovnicesc⁸.
 Iară mie mi se pare că te am și stăpânesc,

7. Cf. Lc. 24:30.

8. Cf. I Cor. 10:3.

fie că voiești aceasta, fie chiar și ne-voind.
 Și pre trupul tău mâncându-l mă socotesc părtaşind
 cu Tine, al meu Hristoase, și ca un sfânt petrec eu,
 împreună-moștean ție, moștean al lui Dumnezeu⁹
 și frate al tău așijderi, slavei împărtaşitor.
 Însă chiar dintru aceasta mă arăt nesimțitor!
 Dintr-aceasta se arată că nu știu ce psălmuiesc,
 nici cele ce cuget pururi și le cânt și le grăiesc.
 Căci de cunoșteam acestea puteam ști dintru-nceput
 că om fără de schimbare, Dumnezeu tu, te-ai făcut,
 ca luând pre mine-aspră-ți să mă îndumnezeiești.
 Dar nu și întru grosimea omului să-ngăduiești,
 nici să fii în stricăciune ținut tu, Cel Neținut,
 cel nestricăcios cu firea și neprins ori priceput.
 Deci, dacă-aș ști asta și dacă aș fi crezând,
 că se fac nedeslușite trupul și sângele sfânt,
 și mie, celui nevrednic, foc de neapropiat,
 cu frică și cu cutremur și cu totul spăimântat
 m-aș cumineca cu ele, curățindu-mă 'nainte
 cu lacrimi și cu suspinuri și pocăință fierbinte.
 Acum stau în întunec, rătăcesc dintru neștire¹⁰,
 ținut fiind eu, stricatul, în deplină nesimțire.
 Însă totuși cad la tine, te rog și mă cuceresc,
 și te chem și cer fierbinte mila ta să dobândesc.
 Cată și-acum asupră-mi, Atotîmpărate-al meu,
 și arată-mi îndurarea, nepomenirea de rău.
 Și marea milostivire către mine, desfrânatul,
 cel întru nemântuire, vameșul și prea spurcatul,
 care decât toată firea celor necuvântătoare
 și a celor ce cuvântă ți-am greșit cu-inverșunare!
 Ci măcar că-n viață relele toate-am lucrat,
 drept Dumnezeu Făcătorul te mărturisesc curat
 Fiu lui Dumnezeu, cu Tatăl de-o fiere și de-o cinste,
 care te-ai născut dintr-însul de toți vecii mai înainte

9. Cf. Rm. 8:17.

10. Cf. Ps. 106:10; Mt. 22:29.

și în vremile din urmă ca prunc ai luat născare
 dintru Preasfânta Fecioară de Dumnezeu Născătoare,
 și om făcându-te, Doamne, pentru mine-ai pătimit
 și te-ai răstignit, Stăpâne, și îngropare ai primit
 și din morți, după trei zile, Hristoase, ai înviat
 și te-ai înălțat cu trupul unde n-ai fost depărtat.
 Deci așa crezându-ți ție și nchinându-mă așa
 și nădăjduind că iarăși vei veni a judeca,
 răsplătind fieștecărui cele după vrednicie¹¹,
 credința în loc de lucruri socotească-mi-se mie
 și să nu cauți faptele care deplin să mă-ndreptățească¹²,
 ci credința¹³ mea aceasta de-ajuns să se dovedească
 în locul acelor toate: răspuns numai ea va da,
 ea-mi va da îndreptățire, părtaș mă va arăta
 veșnicei tale slave¹⁴. Că ai zis, Hristoase-al meu:
 „Cel ce crede întru mine viață va avea mereu,
 nemaivăzând în veci moarte¹⁵”. Ci dacă credința-n tine
 mântuiește și spășește¹⁶ deznădăjduiți ca mine,
 iată, cred, mă mântuiește, dându-mi iar lumina ta
 și pre sufletu-mi Stăpâne, ce petrece pururea
 bezna-n întunec, și-n umbra morții ținut¹⁷,
 arătându-te tu iarăși, luminează-l și mai mult
 și dă mie umilință, băutura-nvietoare,
 băutura ce îngrașă simțirile-mi tânjitoare
 dintru trup și dintru suflet, și îmi dăruiește mie
 băutura ce de-a pururi dă viață și veselie,
 de carea, Hristoase Doamne, nicicând nu mă depărta.
 Pre cel ce mi-am pus în tine întreagă nădejdea mea¹⁸!

11. Cf. Mt. 16:27.

12. Cf. Iac, 2: 24.

13. Cf. Rm. 3:28.

14. Cf. 1 Pt. 5:1.

15. Cf. In. 11:25-26.

16. Cf. Mt. 9:22

17. Cf. Is. 9:1; Ps. 106:10.

18. Cf. Ps. 77:7l; 140:8; 142:8.

VIAȚĂ TAINICĂ ÎNTR-UN UNIVERS UIMITOR

Câteva date științifice recente în lumina dătătoare de sens a credinței

In fața frumuseții creației și a tainelor vieții, a fi uimit este ceva firesc. Imensitatea cosmosului, complexitatea lumii vii sau adâncimile spirituale ale omului, așa cum au fost ele surprinse în vechi observații cu caracter filosofic sau cum sunt scoase la lumină prin descoperirile științifice recente, ar trebui să ne provoace uimire.

Pătrunzând în alt registru, care ține de viața lăuntrică, ar merita să observăm că momentele de uimire, stârnite de miraculoasele frumuseți ale creației, nu rămân fără ecou. De fapt, uimirea ne extinde pentru o clipă sensibilitatea, ne face mai receptivi la tot ce ne înconjoară, prilejuindu-ne o prețioasă dispoziție sufletească. Clipele de uimire deschid perspective noi spre cele ce ne înconjoară. Incredibilul univers în care se mișcă Pământul, dar și miraculoasa viață terestră în care ne mișcăm noi, oamenii, anunță semnificații cuprinzătoare. Rutina s-ar putea întrerupe, captivitatea materială a vieții s-ar putea suspenda. Uimindu-ne de frumusețea lumii, ne-am putea elibera cugetarea de sub povara obligațiilor zilnice, ne-am pu-

tea smulge din plasa halucinogenă a divertismentului, care ne consumă ore prețioase din viață. Cu ce folos? Întreaga ființă (ni) s-ar putea (re)orienta, trăind o viață mai aproape de autentic.

Însă de multe ori acest lucru nu se întâmplă. Ritmul alert și responsabilitățile vieții câștigă confruntarea. Dacă nici uluitoarele descoperiri științifice referitoare la lume, cu dovezile lor evidente, nu reușesc să ne scoată din marasmul superficialităților, atunci cât de pregătiți suntem să receptăm evenimentele spirituale ale vieții, care privesc realități mai adânci?

DESCOPERIRILE ȘTIINȚIFICE, UN FESTIVAL AL UIMIRII

Câteva minute de lectură ne pot convinge de extraordinara lume în care trăim. Cu puțin răgaz, pentru explicațiile oferite de articolele care ne prezintă dinamica universului sau structurile lumii înconjurătoare, vom vedea că frumusețile universului și tainele vieții merită o clipă de uimire.

Să luăm câteva exemple. Galaxia SPT0615-JD, captată de telescopul

Hubble, este un excelent prilej de a constata că universul în care ne aflăm e de-a dreptul năucitor. În cazul de față, vorbim despre captura unor semnale luminoase foarte prețioase, de acum 13,3 miliarde de ani (distanță și timp), care marchează o bornă apropiată de marginea universului observabil¹. Remarcabil mai este și faptul că nu avem de-a face cu o imagine obișnuită. Nu sunt simple semnale luminoase captate de lentila telescopului. La deslușirea și la înregistrarea lor însuși spațiul cosmic a contribuit. Gravitația exercitată de marile aglomerări de materie-energie existente în cosmos curbează regiunile învecinate, imprimând în spațiul care le înconjoară caracteristici optice similare cu ale unei lentile convexe. În mod fericit, semnalul provenit de la galaxia menționată a traversat astfel de zone curbate gravitațional, iar lentila de spațiu interpusă a mărit imaginea făcând-o sesizabilă. Altfel spus, observația acestei borne de la marginea universului în care trăim are condiții de posibilitate formi-

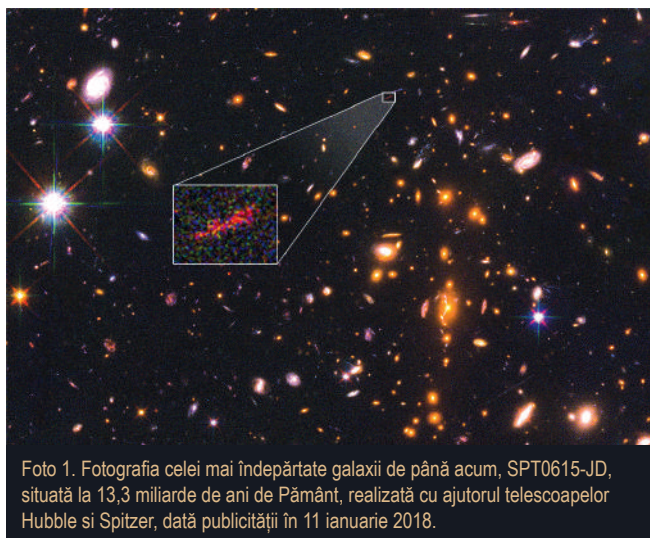

Foto 1. Fotografia celei mai îndepărtate galaxii de până acum, SPT0615-JD, situată la 13,3 miliarde de ani de Pământ, realizată cu ajutorul telescoapelor Hubble și Spitzer, dată publicității în 11 ianuarie 2018.

dabile printre care alinierea lentilei de telescop, dispozitivul construit de om și trimis să grăveze în spațiu, în vecinătatea pământului, cu lentila de spațiu amenajată de gravitație, foarte departe de noi, de structuri cosmice gigantice.

SCRUTÂND DEPĂRTĂRILE UNIVERSULUI. FITNESS COGNITIV

Există însă date care împing reflecția și mai departe. Știm astăzi că acest univers imens se află într-o expansiune accelerată. Dacă 13,3 miliarde de ani încă nu reprezintă un interval care să ne capteze atenția, să reținem că frontiera universului se îndepărtează de noi tot mai repede. Introduse într-un calcul, datele arată că inflația și ulterior expansiunea au lărgit dimensiunile universului în care trăim până

1. Cf. „Magnified and stretched out image of extremely distant galaxy”, în *Sciencedaily*, 11 ianuarie 2018, online la <https://www.sciencedaily.com/releases/2018/01/180111162932.htm>.

la dimensiunile unei sfere de 82 de miliarde de ani lumină!²

Să mai analizăm un eveniment (recent descoperit) din cuprinsul cercetărilor universului: prima fotografie a unei găuri negre super-masive. Este vorba despre o formațiune situată la peste 50 de milioane de ani lumină de Pământ, în Galaxia M87, o gaură neagră de aproape zece ori mai mare decât sistemul solar, având o masă echivalentă cu 6,5 miliarde de soți³. Și aici găsim prilejuri de uimire: căci iată la ce distanță reușim să „vedem” și cu ce precizie, ținând seama că pe cer mărimea acestei găuri negre ar echivala imaginea unei portocale situate pe Lună⁴...

O clipă de reflecție ne-ar fi de ajuns ca să înțelegem felul în care, prin aceste despărțări și structuri gigantice, cosmosul ne solicită o încordare a explorării, eforturi ingineresti și o tot mai fină observație. Fiindcă ni se arată ca o gigantică sală de antrenament pentru spirit, ca o continuă probă de exersare cognitivă sau ca o imensă șansă de pregătire pentru o receptare aproape fiziologică a infinitului.

2. Cf. Brian Greene, *Realitatea ascunsă, Universurile paralele și legile profunde ale cosmosului*, Editura Paralela 45, București, 2012, n. 12, p. 387.

3. Cf. „Black hole pictured for first time – in spectacular detail”, în *Nature*, 10 aprilie 2019, online la <https://www.nature.com/articles/d41586-019-01155-0>.

4. Cf. Cristian Presură, „Prima imagine directă a unei găuri negre. Ce am învățat?”, 11 aprilie 2019, *Contributors.ro*, online la <http://www.contributors.ro/media-tech/prima-imagine-directa-a-unei-gauri-negre-ce-am-ina-va%C8%9Bat/>.

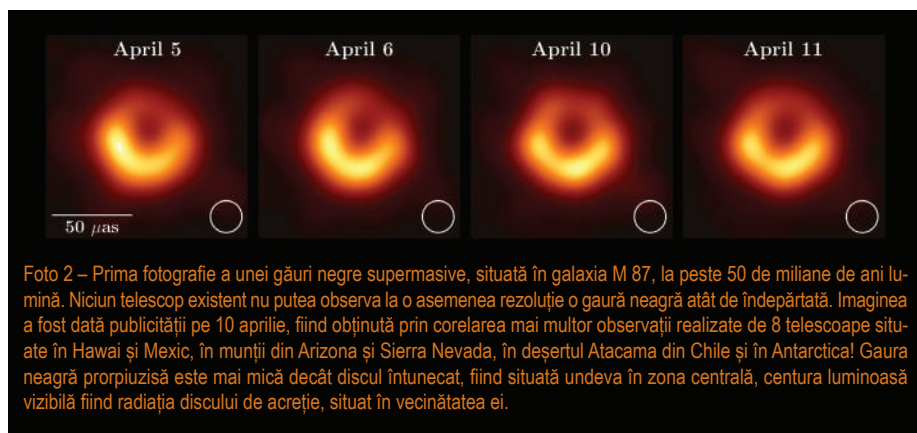
WOOD-WIDE WEB. REȚELELE VIEȚII

Dar și în rândul descoperirilor care privesc lumea vie avem numeroase prilejuri de uimire. Unele cercetări, de exemplu, arată că arborii pot recunoaște insectele primejdioase după saliva acestora. Speciile se pot proteja. Stejarii, de pildă, pompează tanini otrăvitori și amari în frunze, modificându-le gustul și astfel omorând insectele. Alte specii dovedesc uimitoare strategii de apărare. Ulmii și pinii, de exemplu, emană substanțe care atrag viespi mici, care depun ouă, în felul acesta devorând omizile care le-ar putea dăuna⁵.

Un alt exemplu. Avem poate răgazul să admirăm verdele crud și foșnetul reconfortant al pădurii, însă nu cunoaștem universul ascuns în pământul ce hrănește pădurea. Datele științelor scot la iveală, de exemplu, faptul că în pământ există o întreagă rețea subterană de ciuperci, un adevărat Wood-Wide Web care conectează păduri întregi, de o densitate incredibilă. O linguriță de pământ din solul unei păduri sănătoase conține mai mulți kilometri de „fir”! E relevant să știm, în același timp, că monoculturile introduse de agricultura intensivă distrug aceste rețele ale vieții, afectând major comunicarea lumii vii.⁶

5. Cf. Anhäuser, M., „Der stumme Schrei der Limabohne”, în *MaxPlanck Forschung* 3/2007, pp. 64–65.

6. Cf. Wohlleben P., *Viața secretă a copacilor*, Editura Publica, 2017, pp. 22-23.

S-ar cuveni ca astfel de exemple să ne convingă să dăm mai multă atenție lumii înconjurătoare, mai ales că depindem de această viață a lumii. Ar trebui, deci, să dăm dovadă de o conduită judicioasă în utilizarea resurselor naturale. Cu adevărat complexitatea și interconectarea lumii vii sunt năucitoare, fiindcă este în ele ceva relevant privind înțelegerea vieții omului, imensa lui taină și responsabilitatea pe care o are față de viață.

FIZIOLOGIA SUB PRESIUNEA GÂNDIRII. PUTEREA MINȚII

Date de acest fel scot la iveală ideea că uimirea și viața omului sunt strâns împletite. Trăim în măsura în care (re)trăim uimirea și recunoștința față de darul vieții, față de extraordinara lume în care trăim și față de puțința înțelegerii. Fără capacitatea de a sesiza ceea ce este uimitor și tainic în însăși condiția vieții noastre, suntem cu o clipă mai aproape de moarte.

Constatări ca acestea primesc un sprijin neașteptat din partea neuroștiințelor. Unele cercetări ne avertizează că, pentru o viață autentică, este esențială buna gestionare a atenției și activitatea gândirii. Gândul are puterea faptei. Simplul exercițiu mental, afirmă un expert, „duce la aceleași modificări plastice... ca exercițiul fizic repetat”⁷. Așadar, obișnuitele cotidiene, ceea ce trăim și facem, ceea ce gândim și spunem, contribuie la un proces fiziologic care, într-un mod evident, ne împinge să fim ceea ce suntem deja. Trăind în cele rele și superficiale ne vom împiedica tot mai eficient pe noi înșine, refuzându-ne lucrarea de înnoire a propriei vieți, tot așa cum în nevointă omul duhovnicesc se îndepărtează

7. Cf. Pascual-Leone A, Nguyet D, Cohen LG, Brasil-Neto JP, Cammarota A, Hallett M., „Modulation of muscle responses evoked by transcranial magnetic stimulation during the acquisition of new fine motor skills”, *J Neurophysiol*, 1995, Septembrie, vol. 74, nr. 3, pp. 1037-1045.

ză cu fiecare ceas, cu fiecare zi, de cele rele, întru dobândirea celor spirituale.

Dacă nici acum, după toate câte s-au zis aici, nu avem argumente împotriva vieții grăbite pe care o ducem și în favoarea fie a unei singure clipe de uimire, să mai spunem ceva, și anume că intenția cu care întreprindem o acțiune ne modifică percepția. Științele creierului au demonstrat că nu suntem simple "recipiente pasive" ale unei realități, ci "participanți activi la procesul de percepție"⁸. Prin ceea ce trăim și gândim trecem „peste” realitatea care ne înconjoară! De aceea superficialitatea vieții ar putea fi cercul vicios perfect care ne-ar putea ține multă vreme închiși în superficialitate și fără să avem o idee, măcar, despre viața defectă pe care o trăim. Dacă așa vor sta lucrurile, vom fi incapabili să ne detașăm de cele trecătoare, incapabili de uimire, de recunoștință pentru formidabila viață și lume pe care le-am primit.

Practic, descoperirile științifice ar trebui să exercite o imensă presiune de schimbare asupra vieții. Ar trebui să pună în locul superficialității noastre mai multă atenție la cele din jur: în locul impulsului de a consuma, dispoziția de a contempla; în locul divertismentului senzorial, reflecția adâncă privind marile întrebări ale vieții; în locul preocupărilor pentru cele materiale, grija pentru cele spirituale; în locul plăcerii, virtuțile; în locul beneficiilor imediate, interesul pentru sensul vieții.

8. Cf. Kanwisher N, Downing P., „Separating the wheat from the chaff”, *Science*, 1998 Oct 2, vol. 282, nr. 5386, pp. 57-58.

Și în cazul acesta unele descoperiri științifice scot la iveală faptul că autenticitatea vieții e într-adevăr legată de virtuți și de preocuparea pentru un sens mai înalt al lucrurilor. Cultivarea compasiunii, de exemplu, îmbunătățește activitatea sistemului imunitar, crește variabilitatea ritmului cardiac și tonusul nervului vag, sporind producția de oxitocină și facilitându-ne schimbarea obiceiurilor⁹. Iar efortul de adâncire spirituală a sensului existenței lungește brațul telomerilor, anunțând prelungirea vieții¹⁰. Uimitor!

DEFECȚIUNILE POSTMODERNITĂȚII. O RADIOGRAFIE OFERITĂ DE STOICI

Fără îndoială că trăim în era descoperirilor uimitoare. Paradoxal, însă, suntem pe cale să pierdem disponibilitatea de timp și de stare pentru a ne uimi. O privire rapidă într-un trecut îndepărtat, în care lumea avea la dispoziție mult mai puține date uimitoare, ne arată anomaliile prezentului. Vechii grecii oferă o excelentă radiografie a acestor defecțiuni postmoderne. Omul, scrie Epictet, a fost adus de

9. Vezi pentru mai multe detalii David R. Hamilton, *De ce îți face bine să faci bine*, Spirit și Destin, București, 2014.

10. Cf. Jacobs TL1, Epel ES, Saron CD, „Intensive meditation training, immune cell telomerase activity, and psychological mediators”, *Psychoneuroendocrinology*, 2011 June, vol. 36, nr. 5, pp. 664-681. doi: 10.1016/j.psyneuen.2010.09.010.

Zeu pe lume „pentru a-l contempla pe el și operele sale, și nu doar spre a le contempla, ci încă și pentru a le interpreta. [...] Natura ne conduce înspre contemplație, înspre înțelegere, spre o viață în armonie cu natura. [...] Vegheați deci să nu ajungeți a muri fără a fi contemplat aceste realități pe de-a-ntregul.”¹¹. Așadar, nu suntem aici pentru bani și divertisment, nici pentru osteneala neîntreruptă de cele materiale! „Ce-i mai firesc”, aflăm în altă parte, „pentru un om de bine decât să-și facă praznic din fiecare zi? Și încă un praznic cu atât mai minunat, cu cât suntem mai virtuoși. [...] Iar omul este adus aici prin naștere, spre a fi spectator nu al statuiilor artificiale și lipsite de suflare, ci al acestor priveliști sensibile ale esențelor inteligibile [...], care sunt soarele, luna, stelele, fluviile, cu ape ce curg neîncetat și întotdeauna proaspete, și pământul, care scoate hrană plantelor și animalelor. O viață de inițiere întru aceste mistere și desăvârșite revelații trebuie să fie plină de bucurie și de seninătate.”¹²

ÎNTRUPAREA LOGOSULUI. UIMIREA CARE COPLEȘEȘTE TOATE UIMIRILE

Pentru creștini însă, cele mai mari evenimente din întreg cuprinsul lumii nu sunt

legate de cele spuse până acum, ci de viața Fiului lui Dumnezeu făcut om. Este adevărat că întreaga Creație și viața noastră ascund taine imense, însă Revelația aduce ceva cu totul nou în întreg planul existenței. Ea copleșește și lasă fără cuvânt. Dacă pentru frumusețile și adâncimile Creației se cuvine să ne uimim în continuu, cum ar trebui să trăim fiind martorii Vieții Fiului lui Dumnezeu făcut om? De ce cuvinte ne-am putea sluji ca să zugrăvim Adevărul ce ni se arată ca om, vorbind cu noi, chemându-ne la Sine, pregătindu-ne calea către El, prin Jertfa și Învierea Lui? Dacă extraordinarele frumuseți ale lumii s-ar cuveni să ne scoată din priza muncilor repetitive și a vieții robotizate în care trăim, cu ce hotărâre ar trebui să ne smulgem din plăcerile superficiale ale vieții pentru a trăi Sărbătoarea Învierii? Dacă lumea vie ne uluiește, aprinzând interogații răscolitoare despre sensul vieții și despre rostul nostru aici, cu atât mai mult bună-tatea și iubirea lui Dumnezeu, arătate nouă în Răstignirea și Învierea lui Hristos, ne dezvăluie sensul vieții.

În lumina Întrupării Lui, a Răstignirii și a Învierii Lui, toate înțelesurile se leagă, întregind viața, cu toate ostenelele și descoperirile ei, cu greutățile și provocările ei, cu experiența iubirii și cu cea a morții. În reflecția filosofică și în datele științei, aceste situații de viață rămân adesea fără răspuns. Logosul întrupat, însă, „Calea, Adevărul și Viața”, le cuprinde pe toate în Sine, așezând Creația și strădaniile omenești de cunoaștere, viața și căutările, înțelegerea

11. Epictet, I, 6, 19, *apud* Pierre Hadot, *Exerciții spirituale și filozofie antică*, Editura „Sf. Nectarie”, București, 2015, n. 129, p. 56.

12. Plutarh, *De tranquill. Animae*, &20, 477c, *apud* Pierre Hadot, *op. cit.*, n. 131, p. 57.

și iubirea, virtuțile, suferința și moartea într-o scară cu trepte ce duc la unirea cu El.

VENIȚI ȘI VĂ MINUNAȚI!

Abia în ordine spirituală se vede cum uimirea în fața adâncimilor și a frumuseților lumii ne este dată spre a urca la Creator, spre a păși pe drumul adâncirii și înfrumusețării noastre întru El. Cel preocupat de cunoaștere, spunea cineva, dacă e iubitor de înțelepciune, deci „contemplând întru cunoștința lumea fapturilor după rațiunea sau modul de viață natural al fiecăreia”, va primi prin ele rațiunile duhovnicești ale lucrurilor ca pe niște „daruri” aduse lui Dumnezeu¹³. Și, dacă e dornic de faptă, cunoscătorul creației va ajunge să desprindă din ea „legile naturale ale lucrurilor”, din care va face „înseși modurile sale de viațuire...”¹⁴. Așadar, datele științifice primesc o greutate spirituală, se împlinesc, înnoind viața.

„Să ne gândim la bogăția îmbelșugată a oceanului creației Sale”, se minunează Sfântul Isaac Sirul, „la câte creaturi sunt ale Lui, și cum în milostivirea Lui poartă toate, acționează, organizează și guvernează toate; cum cu o iubire măsurată a așezat lumea și a început creația; cât de milostiv și răbdător este și cum iubește creația, o poartă și îi îndură cu blândețe necuviințele, păcatele și ticăloșiile ei. [...] „Dar”, con-

tinuă Sfântul Isaac, „cel care se oprește uimit și-și umple mintea cu măreția lui Dumnezeu, uimit de toate cele pe care le-a făcut și le face, se minunează și e lovit de uimire în fața milostivirii Lui, cum după toate acestea, Dumnezeu le-a pregătit o altă lume care nu va avea sfârșit...”¹⁵

Și toate se împlinesc, dacă ne aduc întru a ne uimi, întru Dumnezeu Însuși, care le-a așezat pe toate ca trepte spre El.

„O, voi cei cu dreaptă socoteală! Veniți și vă minunați! Cine are o cugetare înțeleaptă și minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru? El este răsplata păcătoșilor, căci în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplătește cu învierea; și trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nestrăcătunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătuit, e mai mare decât acela prin care, când nu eram, ne-a adus la ființă. Slavă Ție, Doamne, pentru harul Tău nemăsurat! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gând pe măsura mulțumirilor ce Ți se cuvin. Cu ce gând ne vom mărturisi Ție, Împărate prea bun, Cel ce iubești viața noastră? Slavă Ție pentru cele două lumi ce le-ai făcut spre creșterea și bucuria noastră, ridicându-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoștința slavei Tale, de acum și până în veci!”¹⁶

Diacon Sorin Mihalache

13. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Răspunsul 51, în col. Filocalia, vol. III, Editura IBMO, București, 2009, p. 243 sqq.

14. *Ibidem*.

15. Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici*, cuvântul 10, Editura Deisis, Sibiu, 2007, pp. 268-269.

16. Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, 60, în col. Filocalia, vol. X, Editura IBMO, București, 2015, p. 368.

Dicționar LITURGIC

DESPRE KRATIMĂ SAU TERIREM (I)

In lucrările de specialitate ni se spune că poartă denumirea de cratimă „acele melodii ale muzicii bizantine care nu sunt legate de texte concrete, ci folosesc exclusiv silabe fără înțeles, ca de exemplu **terirem**, **nonono**, **tototo**, **rerurerm**, **totoro** etc. O astfel de cratimă slujește în primul rând la prelungirea (κρατέω - κρατήμα, kratēma) duratei unei cântări normale, mai ales la mănăstiri (...). Majoritatea sunt compoziții muzicale independente și au fost notate în secolele XVI-XVIII ca adaosuri melodice la imnuri mai vechi (...). Cele mai importante cratime pentru slujbele de peste an sunt adunate în cartea numită **Kratimatarion** (Κρατηματάριον), ce poate fi întâlnită ca o carte de sine stătătoare deja în secolul al XV-lea. Ea a fost îmbogățită enorm prin variante nou apărute și adăugate în perioada cuprinsă între secolele XVIII-XIX”.¹

1. Konstantin Nikolakopoulos, *Imnografia ortodoxă la început și astăzi*, Editura Basilica, București, 2015, pp. 99-101.

Din aceste rânduri reiese destul de simplu (am zice chiar simplist) că scopul utilizării cratimei în cult este acela de a prelungi slujba. Dar de ce să o prelungim și de ce prin melodii neunite cu rugăciunea? O presupunere ar fi că aceste cratime s-au folosit inițial la marile privegheri, pentru a prelungi într-adevăr unele cântări în timpul cărora slujitorii Altarului trebuiau să facă anumite mișcări liturgice, care îi implicau pe toți slujitorii: Vohodul Mare, la care se face procesiunea cu Cinstitele Daruri, *Chinonicul*, în timpul căruia se împărtășesc preoții etc. Ar fi fost vorba, prin urmare, despre rațiuni practice: se cânta o cratimă pentru a le da timp suficient clericilor să-și împlinească lucrarea, lăsând totodată loc și meditației.

Motivul nefiind însă foarte consistent, ar trebui să ne îndreptăm atenția și către autorii acestor compoziții. Trebuie să specificăm faptul că teriremurile sunt alcătuite de cei mai importanți compozitori de muzică psaltică, iar cel mai cunoscut din-

tre ei este Sfântul Ioan Cucuzel, contemporan cu Sfântul Grigorie Palama (dimpreună au și cântat la Marea Lavră, unul fiind protopsalt, iar celălalt domestic). Așadar, departe de a fi rodul unei influențe străine în cultul Bisericii (așa cum afirmă unii), cel mai probabil este că aceste compoziții sunt strâns legate de contextul istoric și de teologia isihastă, care a marcat secolele XIII-XIV și mai apoi întreaga Tradiție a Bisericii. Rolul lor nu putea fi altul decât acela de a crea o atmosferă de meditație, o pregătire aperceptivă și

o dispoziție sufletească potrivită rugăciunii².

Mai multe înțelesuri ale teriremului găsim într-un răspuns al Ieromonahului Gherasim Vlahul și Criteanul adresat lui Ieron din Venezia, în anul 1649. El spune: „Fiindcă Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât aicea în lume, nedespărțindu-se de ceruri, și fiindcă a unit cele cerești cu cele pământești și fiindcă s-au făcut o turmă (o ceată) îngerii și oamenii, trebuie cu adevărat să se facă și un viers, de la îngeri și de la oameni, adică după cum se face în cer, astfel și pe pământ, cu armonie să se aducă cântări și laude lui Dumnezeu, pentru că îngerii în cer cu ne-

tăcute guri și cu de-a pururea doxologii, pe Cel în Treime doxologesc. Iar noi oamenii fiindcă avem dorință sufletească și ne tragem

2. Chiar dacă unora li s-ar părea că teriremurile nu sunt compatibile cu rugăciunea minții, trebuie să spunem că locul în care ele se practică cel mai mult este Sfântul Munte Athos, locul rugăciunii neîncetate. De asemenea, de la Pr. Dionisie Ignat de la Colciu ne-au rămas mărturii prețioase. El spune că atunci când participa la privegherile de toată noaptea, în timpul cântării teriremurilor „rugăciunea lui Iisus izvoră din inimă și mai mult, revărsându-se cu mare putere”.

de la dumnezeiasca dragoste, ne nevoim ca să urmărim îngerștilor cântări ce neîncetat se fac, dar neputând întocmai fiindcă ne opresc greutatea acestui material și pământesc trup, și alta, pentru că nu s-a dat omului să cânte acele dumnezeiești și neîncetate cântări pe care firea cea nematerialnică a fericitilor îngeri în toate zilele cântă Dumnezeu tuturor, pentru că noi avem materialnică limbă și materialnice buze, și nu putem să le pronunțăm ca aceia, ci numai cât a voit Dumnezeu să ne dăruiască ca să încâpăm, deci mai înainte de iconomia Întrupării, precum și după Întrupare și mai înainte de Întrupare viersul este acela pe care l-a auzit Isaia cel cu mare glas, pe care-l cântau Heruvimii cu glas evreiesc zicând: cados, cados, cados, adică Sfânt, Sfânt, Sfânt și iarăși la iconomia Întrupării am auzit de la fericirii îngeri aceasta: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu care glasuri se zic cu ton, adică se pronunță cu deslușire numele acesteia, adică Sfânt, și acesta, Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pentru aceasta și noi în toate zilele cântăm cu glas lămurit lui Dumnezeu. Dar Tereremul acesta cu așa glas, nelămurit, de unde și noi l-am luat de la dumnezeieștii prooroci, care zic că au audiat glasuri în cer, ca un glas de ape multe, și aceasta este adevărată pentru că după cum glasul și sunetul apei este sunet și nu cuvânt, și îngerii astfel cântă cu nespuse glasuri după cum zice și cel ce s-a suit până la al treilea cer Pavel Apostolul, graiuri nespuse, adică viers și armonie fără cuvinte, și aceasta după cum teologichește se înțelege Tereremul, nu înseamnă alta nimic fără numai neînțelegerea

Dumnezeirii. Pentru că precum nu poți să înțelegi cuvânt din Tererem, nici Dumnezeirea nu o poți înțelege. Dar ce înțelege? După cum și de la Dumnezeire, și de la tererem înțelegi pronia și atotputernicia și celelalte isprăvi ale neînțelesei și fericitei Dumnezeirii. Încă se zice și glas de bucurie, după David, adică după cum omul auzind se bucură, de asemeni înțelegând cu nespuse cuvinte pe Dumnezeu se bucură. Și pe cât nu Îl poți pricepe, pe atâta însetezi de Dânsul, și pe cât nu Îl poți pricepe, pe atâta mai mult Îl dorești. Așa și Tereremul: cât ți se pare că nu însemnează nimic pe atâta este dorit a se cânta, pe cât mai mult se cântă muzica cea bine întocmită și îngerilor următoare, pe atâta veselește inimile. Glasul acesta de neînțeles îl însemna de Dumnezeu înțelepțitul David când zicea sunetul celor ce prăznuiesc, nu a zis cuvântul sau graiul, ci numai sunet singur și viers pentru că din câte au auzit proorocii n-au înțeles alta numai decât aceasta: Aliluia! Pentru aceasta și Biserica voinde ca să nu se lipsească de graiurile cele ce se pronunță și de cele ce nu se pronunță, cântă îndoit, și cuvinte cu grai și glasuri neînțelese, adică cu Tereremul arată Dumnezeirea cea nespusă”³.

Va urma...

Pr. Daniel Stîngă

3. <http://www.byzantion.ro/biblioteca/articole/talcuire-pentru-tereremul-ce-se-canta-in-biserica-ortodoxa-traducere-din-grecest-de-venerabilul-antim-ieromonahul-roman-craiovean-de-la-manastirea-sfantul-sava-din-ierusalim.html>, accesat la 02.04.2019, ora 10.00.

SFÂNTUL IERARH IUVENALIE, EPISCOP DE NARNI

† 3 mai 376

Sfântul Ierarh Iuvenalie era un tânăr medic originar din Cartagina. Odată ajuns la Roma, a fost hirotonit episcop de către Sfântul Damasie I, episcop al Romei (11 dec.), continuând astfel lucrarea de evanghelizare a regiunii Umbria, începută de Sfinții episcopi Felician de la Folignano (24 ian.), Valentin I de la Terni (14 feb.) și Terentian de la Todi (1 sept.).

El a fost primul episcop de Narni, hirotonit în anul 368, de aceea este considerat și fondator al episcopiei, guvernator și apărător al orașului (Gubernator et Defensor Civitatis). Sfântul Iuvenalie s-a remarcat printr-o propovăduire elocventă, făcându-se astfel iubit de către turma sa. El a construit prima biserică din Narni, închinându-o Sfântului Valentin.

Sfântul este amintit în scrierile Sfântului Grigorie cel Mare, în *Omiliile* și în *Dialoguri*, dar și în *Martirologiul ieronimian*, fiind numit și mucenic, deși nu se știe

dacă sfârșitul său a fost unul mucenicesc. O lucrare despre viața Sfântului Iuvenalie, scrisă după secolul al VII-lea, relatează că Sfântul a fost înmormântat lângă poarta superioară a orașului, pe strada Flaminia. Deasupra mormântului Sfântului Iuvenalie a fost construit un mic paracelis, atribuit succesorului său Maxim. Acest paracelis se păstrează și azi în subsolul catedralei din Narni. Cultul Sfântului Ierarh este cunoscut încă din secolul al V-lea, când mulți pelerini mergeau la mormântul său.

În interiorul acestui paracelis se găsesc fresce cu scene și minuni din viața Sfântului Iuvenalie, dar și un frumos mozaic cu Iisus Hristos pe tron.

Printre minunile făcute de Sfânt amintim salvarea unei nave de la naufragiu, minune reprezentată iconografic în paracelisul mai sus amintit, salvarea orașului de invazia ligurienilor și a sarmațienilor, care s-au înecat în urma unei ploii torențiale. După această ploaie,

săvârșind Sfânta Liturghie, dar lipsind pîinea și vinul, Sfântul, prin rugăciunile lui, înmulțește pîinea, iar apa o transformă în vin.

O altă minune din viața Sfântului se referă la un tânăr care a vrut să îl omoare pe Sfântul Iuvenalie, dar cuțitul, întorcându-i-se împotriva, pe tânăr l-a atins și l-a rănit. Sfântul însă îl vindecă și îl iartă, aducându-l la dreapta credință.

În secolul al IX-lea, moaștele Sfântului Iuvenalie și ale Sfântului Ierarh Casie (29 iun.) au fost furate și duse la Luca, dar au fost returnate doi ani mai târziu.

În secolul al XII-lea, un cleric din Toulouse, dorind să aibă în catedrala sa mai multe sfinte moaște, a luat și o părticică din moaștele Sfântului Iuvenalie. În apropiere de Fossano, localitate din regiunea Piemonte, clericul însă moare. Însoțitorii lui, dorind să își continue drumul spre Franța, pregătesc caii de drum, dar caii nu se mișcă din loc. De atunci Sfântul Iuvenalie a rămas ocrotitorul orașului Fossano, Sfintele sale moaște aflându-se și acum în Catedrala din Fossano.

Pentru rugăciunile Sfântului Ierarh Iuvenalie, Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne și ne mântuiește pe noi. Amin!

Presb. Andreea Tatiana Stîngă

Smerenia

Într-un sat locuit de câteva sute de familii, unui om i se spunea „Sfântulețul”, asta pentru buna sa purtare, pentru înfățișarea lui smerită, pentru bunătatea și dărnicia lui. Într-o zi, pe când acest om se afla la rugăciune, auzi parcă o voce care îi șoptea că în satul vecin există cineva căruia nu i se spune „Sfântulețul”, dar vrednicia sa este cu mult mai mare decât a lui.

Auzind acestea, se neliniști și se duse în satul vecin. După mai multe zile și neaflându-l pe omul care ar avea fapte mai vrednice decât ale lui, se hotărî să meargă la preotul satului, care cunoștea fiecare om în parte.

Află de la acesta că niciun locuitor din partea locului nu are fapte așa vrednice încât să fie considerat sfânt, în viață încă fiind. „Sfântulețul” nostru insistă atunci pe lângă preot, rugându-l să se gândească mai bine la faptele bune ale sătenilor. Preotul stătu pe gânduri și îi spuse:

– M-ai întrebat despre faptele bune ale sătenilor de aici și ți le-am spus... Dar ar mai fi ceva... Undeva la marginea satului, unde începe pădurea, trăiesc șapte copii. Nu au părinți și sunt ținuti cu cele de trebuință de fratele cel mare, care are șaisprezece ani. El trudește pe unde poate în ogrăzile sătenilor, iar la sfârșitul zilei le aduce de mâncare celorlalți frați. Cu toate că face asta, frații săi nu-i mulțumesc pentru strădanie, ba chiar îl ceartă că nu aduce bucate mai bune și fac glume pe seama lui, numindu-l „Mutulică”, fiindcă nu prea vorbește.

Copilul acesta, acum vreo șase ani, se poate spune că a salvat niște mineri de la moarte. Mina de cupru din celălalt capăt al satului s-a surpat într-o zi la intrare, astfel că a rămas doar o gaură prin care deabia intra un cățel. Până au fost chemați cei de la oraș ca să intervină, să întărească pereții minei și să mărească spărtura au trecut aproape trei zile. Copilul nostru, lucrând la o gospodărie din vecinătatea minei, a auzit de minerii care stăteau înăuntrul de trei zile, fără mâncare și fără apă, și i s-a făcut milă, cerând să intre la ei. Șeful minei nu i-a dat voie, dar el a făcut provizii de apă și mâncare de la câțiva săteni, a

luat cu el o lampă și, noaptea, a intrat prin acea gaură ca să ajute minerii. Apoi s-a surpat de tot intrarea și copilul a petrecut două nopți împreună cu minerii în măruntaiele pământului...

După două zile, cei de la oraș au venit cu utilaje și târnăcoape și au făcut o spărtură nouă, prin care au ieșit toți cei prinși dedesubt. Copilul nostru a ieșit și el, dar în loc să i se mulțumească, fiindcă a intrat să le dea de mâncare minerilor, aproape că a fost luat la bătaie de șeful minei, pentru că a intrat acolo fără voia lui.

La vreo doi ani după asta, lumea aștepta să vină gârla mare, căci fusese potop la deal. În sat trăia pe atunci un bețiv, care toată ziua, cât era de lungă, și-o petrecea la cârciumă, iar când ieșea avea obiceiul să-i înjure pe toți cei care-i ieșeau în cale, ba chiar sărea și la bătaie. De atâta băutură a adormit pe malul gârlei chiar în ziua în care oamenii se așteptau ca apa să crească și să inunde gospodăriile. Un sătean a trecut el pe acolo și l-a văzut pe bețiv că doarme lângă apă, dar nu l-a ridicat. A trecut și al doilea, dar nici acela nu l-a trezit. Apoi a trecut și copilul nostru, care, știind că trebuie să vină apa mare, s-a luptat, a luat bețivul târâș de acolo, așa, cu puterile lui, ducându-l la loc sigur, scăpându-l de apa cea mare, care probabil l-ar fi înecat... Multă lume a început să bombăne, spunând că mai bine ar fi fost să-l ia apa pe bețivul satului... Că prea se purta urât... Dar nimeni nu i-a mulțumit copilului nici până-n ziua de azi...

– Cu adevărat am găsit ceea ce căutam!
– Cum așa?
– Păi, mie mi se spune, în sat, „Sfântulețul”, fiindcă fac numai fapte bune.

Dar mă gândesc că acest copil de șaisprezece ani are fapte mai mari decât ale mele, pentru că, deși a făcut binele tot timpul, a știut să primească și răul și prigonirea celor din jur. Jertfa și sfințenia înseamnă să primești și bunele și relele, nu numai pe cele bune, așa cum le primesc eu. De acum încolo mă voi ruga de sătenii mei să nu mă mai numească „Sfântulețul”, că nu sunt demn de asemenea nume.

DESPRE DUMNEZEU

Fericitul Augustin se gândea într-o vreme că ar fi bine să scrie o carte, pentru creștini, pe care să o intituleze „Despre Dumnezeu”. Preocupat de lucrul acesta, obișnuia să se plimbe pe malul mării, pentru a i se limpezi gândurile. Mergând el așa, la un moment dat, a ajuns în dreptul unui copil care se juca. Copilul făcuse o groapă în nisip și cu un vas căra apă din mare și o turna în groapă. Și se tot ducea și umplea vasul, și îl vărsa... și tot așa.

– Ce faci, copile, aici? a întrebat Fericitul.

– Ei, iaca, vreau ca toată marea asta să o torn aici, în groapă!

Nimic nu a mai întrebat Fericitul Augustin. Își văzu de drumul lui, dându-și seama că ce dorea el, adică să scrie o carte „Despre Dumnezeu”, era totuna cu ce făcea copilul acela, care căra apă voind să mute marea într-o mică groapă.

SATUL

din ȚARA FĂGĂRAȘULUI

Ca structură, majoritatea satelor din această zonă se aseamănă foarte mult între ele. Câteva drumuri centrale străbat localitatea, iar în preajma lor sunt așezate casele; de multe ori satul nu are ceea ce se cheamă vatră a satului sau un centru propriu-zis. Biserica se găsește într-un loc central sau într-o margine, împreună cu cimitirul satului, iar primăria ori căminul cultural în altă parte a satului. De obicei, spre stradă se află o cameră mai mare și frumos amenajată, cu două ferestre mari, iar lângă ea se găsește poarta de la intrarea, care este zidită până deasupra din piatră, în așa fel încât nu se poate observa nimic în curte. Arhitectura caselor este destul de veche (început de sec. XVIII). Porțile erau făcute din scânduri fără prea multe înflorituri, cu o intrare mică la mijloc, asemeni porților de mănăstire. Casele sunt foarte lungi, pentru că sunt lipite de grajd, de șură și de staulul pentru oi. Nu sunt foarte înalte, dar au acoperișurile destul de ascuțite, acoperite cu țiglă sau cu zinc (mai nou), iar în spate se prelungește lotul de pământ arabil, care pe alocuri este destul de mare.

În satele săsești arhitectura caselor este puțin mai diferită. Casele nu sunt atât de lungi, pentru că grajdurile și șura sunt construite separat de casă. Aparent sunt asemănătoare, dar sunt mai înalte, având acoperișurile mult mai ascuțite și acoperite cu țiglă. Casele săsești au un al doilea nivel, un fel de mansardă sub acoperiș, fiind vorba de o arhitectură din vremea „renașterii transilvănene”, care și-a lăsat pregnant amprenta în această zonă.

Un fapt deosebit de important legat de această zonă, spre deosebire de alte părți ale României, este că aici nu s-a pierdut uzul portului popular, chiar dacă în perioada comu-

Foto 1. Casă model de sec. XVIII

nistă multe dintre obiceiurile ce însoțeau sărbătorile creștine erau oficial interzise sau înlocuite. Mai jos vom putea observa că unele tradiții au rămas nezdruincate în inima românilor, în pofida stihiiilor politice sau religioase care au bătuit această parte a Țării.

CEATA DE FECIORI

Ceata de feciori este cel mai cunoscut obicei din Țara Făgărașului, obicei vechi și printre puținele ori singurul care se mai păstrează în majoritatea satelor din zonă. Ceata de feciori este compusă din tineri feciori și fecioare, care își aleg o gazdă, de cele mai multe ori casa unui fecior care face parte din ceată. Tinerii se adună la gazdă pentru prima dată pe 6 decembrie, chiar în ziua de Sfântul Nicolae, atunci când

Foto. 2. Casă din Sâmbăta de Jos, sec. XX

se stabilește ce funcție are în ceată fiecare fecior. În vechime, *Vătaful mare* și *Vătaful mic* erau aleși în fața primarului și a jandarmului. Aveau o responsabilitate foarte mare timp de un an de zile, pentru că ei răspundeau de ordinea și de liniștea din sat pe toată perioada sărbătorilor și chiar după aceea.

Când ceata se află la gazdă, steagul (Foto 2) se arborează fie la podul casei, fie la poartă, înălțat pe o prăjină foarte înaltă. Cei care nu fac parte din ceată au dreptul, dacă sunt în stare, să

Foto 3. Ceată de feciori, anii '30

Foto 4. Vătaful mare din Draguș (Vasile Tatanu) cu steag, 1929

„fure” steagul (îl pot smulge din mâna steagului sau a celui care îl joacă). Este o mare rușine pentru ceată dacă i se fură steagul, pentru că acesta trebuie păzit cu cea mai mare atenție. Obiceiul steagului, însă, nu mai este păstrat decât în foarte puține sate din Țara Făgărașului

COLINDATUL

Pentru colindat, feciorii trebuie să tocmească lăutari din timp, iar dacă nu există lăutari în sat sunt aduși din alte localități și numai în Ajun de Crăciun. De obicei erau tocmiți unul sau doi lăutari. În ultima vreme se tocmește chiar o formație de lăutari, compusă din 3-5 persoane (clarinet, vioară, trambiță, tobă), după cum se găsește și după cât doresc feciorii să cheltuiască. Lăutarii stau la gazdă, mănâncă și beau împreună cu ceata.

JOCUL CETEI

În prima zi a sărbătorii Nașterii Domnului, cetașii merg la biserică îmbrăcați în port popular și îi colindă pe credincioșii veniți la slujbă. Feciorii și fetele din ceată, în prima zi a sărbătorii, scot **jocul** la căminul cultural. „Jocul” se ține în toate cele trei zile de Crăciun, apoi pe 2 ianuarie, de Bobotează și de Sfântul Ion.

PORTUL

Feciorii din ceată se îmbracă în portul popular specific iernii, format din cioareci, cămașă, pieptar, haină (recăl¹) și cizme. Pe cap poartă o căciulă care în majoritatea satelor este împodobită cu o „văstră”². Văstra era confecționată pe vremuri de fetele din ceată, cu flori artificiale, pene de păun, busuioc și oglinzi. Acum feciorii poartă văstrele confecționate de mamele și de bunicile lor.

VIFLAIMUL

Un alt obicei specific zonei și păstrat de copii este Viflaimul, care diferă de la o localitate la alta. În ajun de Crăciun, o ceată de copii se adună în capătul satului cu *Viflaimul* deja pregătit, care este o biserică în miniatură, realizată în totalitate din lemn și acoperită cu crengi de brad, hârtie colorată și foarte multe iconițe; și așa merg din casă în casă și dau „Bună Dimineața la Moș Ajun”. Acest obicei se întinde

1. Haină lungă (bărbătească) de postav.
2. Buchet din flori purtat deasupra căciulei.

Foto 5. Ceata de feciori din Sâmbăta de Jos, 2018

până în Maramureș și diferă foarte mult de la o zonă la alta.

Un lucru deosebit este că acești feciori au purtat peste ani tradiția costumului popular, mai cu seamă la aceste săbători de iarnă, care se încheie cu Boboteaza, ultima sărbătoare de iarnă la care ceata mai îmbracă portul popular. Cetașii, fete și băieți, participă la slujba religioasă pe marginea râului, nu în biserică, unde preotul sfințește apa și pe alocuri aruncă crucea în râu, pentru a fi recuperată de feciori. În aceeași seară ceata se desface până la anul următor.

FOȘNICUL

În satele săsești din Țara Făgărașului, „Foșnicul” sau „Balul Însuraților” este obiceiul popular care încheie seria sărbătorilor de iarnă. Acesta este de fapt o petrecere a întregii localități, la care merg doar cuplurile căsătorite, îmbrăcate obligatoriu în costume po-

plulare. Foșnicul este organizat în jurul zilei de 24 ianuarie și simbolizează bucuria Unirii lui Cuza. Din acest motiv, în unele sate, la ora 12.00 noaptea se joacă Hora Unirii. Obiceiul mai este practicat la Cuculata și în alte câteva sate în care au locuit sași.

Deosebite lucruri se ascund în satele românești, care sunt cu neputință de așternut aici, ori pentru că au dispărut, ori poate pentru că s-au dat uitării și nu le-am cunoscut. Nu putem, totuși, pătrunde tainele fiecărui cătun în parte, în care o tradiție omenească, împletită cu cea sfântă, a lăsat urme, aproape șterse azi, dar frumoase, în ia, neterminată încă, a poporului român.

Pr. Mihail Damașcan

BIBLIOGRAFIE:

- www.tarafagarasului.eu
- Interviewați – Bogdan Gălbincea și Maria și Ion Popa, ambii din Sâmbăta de Sus.

„DUMNEZEU ESTE DOMNUL ȘI S-A ARĂTAT NOUĂ”

O utrenie obișnuită¹ din Biserica noastră, cum sunt, de altfel, slujba de sfeștanie, *Te Deum*-ul și alte ierurgii, au în partea de început cântarea „Dumnezeu este Domnul...” Textul în sine este format din câteva versete ale Psalmului 117 (27, 26) sau din alte locuri ale Scripturii. Dată fiind ocurența lor atât de mare și în cult, vă propunem o analiză a mesajului înscris în fraza de mai sus.

CINE ESTE DOMNUL, CARE DOAR EL ESTE DUMNEZEU?

Partea versetului de analizat se găsește în Psalmul 117, 27 (cf. LXX) și este tradusă astfel: „Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă”²; versetul continuă astfel: „rânduiți sărbătoare cu ramuri bogate până la coarnele altarului!”. Din textul original pricepem că predicatul primei propoziții este o construcție nominală, verbul copulativ fiind subînțeles. Primul substantiv, *Dumnezeu*, are o întreagă istorie în filologia semită; el este o formă comună care în traducere poate numi o *zeitate păgână* („Cine-Ți este asemenea între zei, Doamne?” (Ieș. 15,11)) sau poate desemna omul suspus și rangul său: Iez. 31, 11; 17, 13; Iov 41, 17; 4 Reg. 24, 15; Ieș. 15, 15.³ Tot în această categorie intră și denumirea mesianică din Is. 9, 6. Ace-

1. Utrenia, prin formula de deschidere „Binecuvântat este Dumnezeul nostru”, face parte din grupul de slujbe care leagă descoperirea din Vechiul Testament, aceea că există doar un singur Dumnezeu, de revelația treimică din Noul Testament. De aceea și mărturisirea de credință de care ne ocupăm face parte din formulele care se găsesc în paginile Scripturii și în rugăciunea Bisericii. O altă formă a aceleiași fraze o găsim în cadrul *Binecuvântărilor* de la Utrenie și de la *Rânduiala Slujbei înmormântării și a parastasului*: „Binecuvântat ești Doamne, învață-ne îndreptările Tale”.
2. În original, formula אֱלֹהֵינוּ יְהוָה וְיֵשׁוּעָא se traduce prin „Dumnezeu este Domnul și S-a arătat”; în greacă s-a tradus prin θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανε νῆμιν, păstrându-se înțelesul. Forma verbală ebraică de hifil o mai întâlnim și în Fac. 1, 15 („și (luminătorii) să stea pentru lumină în tăria cerului: să lumineze pământul”), în Ps. 77, 19 („s-au arătat fulgerele Tale peste lume”) și de asemenea în Num. 6, 25: „Să-Și arate Domnul fața Sa către tine și să te miluiască”. Din exemplele de aici ne dăm seama că *Dumnezeu este cauza* Care face să strălucească fulgerele sau luminătorii pe cer. Când El își descoperă fața, adică atunci când se revelează în diferite forme (totuși criptice), pentru că fața Sa nu putea fi văzută, o perioadă de timp din viața credinciosului era binecuvântată, motiv pentru care autorii Psalmilor se rugau deseori ca Divinitatea să nu-și ascundă „chipul”.
3. În acest verset este vorba de sintagma ba’êAm yleāyae (‘êlê mō ‘āb), care, datorită cuvântului yleāyae (‘êlê) (*herbec, conducător de turmă, lider, conducător*), poate fi tradusă prin „puternicii Moabului”. „Atunci

lași cuvânt face referire la îngeri (Ps. 28, 1; 88, 7, cf. LXX), la munții și la cedrii înalți care aparțin Divinității (Ps. 35, 7; Ps. 49, 10; Ps. 79, 11)⁴. Așadar, se impune să fim atenți la context și la traducere ca să înțelegem când este vorba despre **Dumnezeul lui Israel** și când de altcineva sau de altceva.

De aici decurge interdicția logică „să nu vă închinați altui zeu, căci *Domnul* Dumnezeu se numește gelos” (Ieș. 34, 14). Celălalt cuvânt de care ne ocupăm este „Domnul”. Deși am mai scris despre el, să amintim totuși că este un substantiv propriu, în original format din patru litere, YHWH, care desemnează numele prin care Creatorul cerului și al pământului S-a revelat în Vechiul Testament. Traducerea are la bază verbul a fi, iar înțelesul lui a fi se găsește în locul clasic din Ieș. 3, 14: „Eu sunt Cel ce sunt”. Această declinare a lui a fi I S-a atribuit și Mântuitorului, El Însuși numindu-se pe Sine „Eu sunt”⁵, Domnul⁶, „Dumnezeu”⁷.

Așadar, atunci când cântăm „Dumnezeu este Domnul...”, poate ni se pare că avem de a face cu o tautologie, cu o repetiție fără sens, dar în original se mărturisea credința

în Unul și Același Dumnezeu, Care este adevăratul creator, proniator și izbăvitor celor credincioși. Un text asemănător celui de care ne ocupăm îl găsim în Ps. 143, 15 („fericit e poporul al cărui **Dumnezeu este Domnul**”), dar și în Psalmul liturgic 145, 5: „Fericit cel care Îl are ajutor pe Dumnezeu lui Iacob: nădejdea lui este în **Domnul Dumnezeu** lui”. Faptul că textul biblic continuă prin „și S-a arătat nouă” înseamnă că Acel Dumnezeu, Care în timpul celor din vechime se revela la cortul mărturie și la templu, ne vorbește astăzi prin Fiul, „prin Care toate s-au făcut” (Ioan 1, 3).

Mărturisind aceeași pietate și același duh de trăire cu cei din trecut, noi concentrăm în trei cuvinte o întreagă revelație și o lucrare mântuitoare a Domnului, fapt deosebit de important, dacă este conștientizat de cei ce slujesc, dar și de cei care participă la o astfel de slujbă. Cu alte cuvinte, Dumnezeu este rugat ca, așa cum S-a arătat întru ajutor în momentele decisive din viața poporului ales și a Noului Israel, așa să se manifeste prin harul Său și în slujba în care Îi este chemată mila, prezența. Așadar, a înțelege măcar o parte din semnificațiile unei cântări presupune o îmbogățire a cunoștințelor, dar și a credinței.

ASTĂZI (MAI) SUNT ȘI ALȚI DOMNI?

Mai mult decât oricând, astăzi ni se propun alți *domni* spre a ne fi reper (care nu sunt nu zeități păgâne, precum odinioară în Canaan, Asiria, Babilonia, Egipt, Grecia,

s-au tulburat căpeteniile Edomului și pe mai marii moabiților i-a cuprins spaima”, Francis Brown, D.D., D. Litt., *The Brown*, p. 18.

4. *Ibidem*, p. 42.
5. „Iisus le-a zis: Adevărat, adevărat zic vouă: *Eu sunt* mai înainte de a fi Avraam.” (Ioan 8, 58).
6. „A răspuns Toma și I-a zis: *Domnul meu și Dumnezeu meu!*” (Ioan 20, 28) „Și a zis lui Petru ucenicul acela pe care-l iubea Iisus: *Domnul este.*” (21, 7)
7. „Cu siguranță să știe deci toată casa lui Israel că Dumnezeu (Tatăl), pe Acest *Iisus* pe Care voi L-ați răstignit L-a făcut *Domn și Hristos.*” (Fapt. 2, 36)

Roma etc., unde patronau evenimentele naturii), „domni” prin care să ne canalizăm energiile sufletului și, implicit, ale trupului, spre ceva din afara noastră, și nu spre interiorul nostru. Așadar, *domnii* de odinioară au în spate lucrarea satanică a stăpânitorului lumii acesteia („acum stăpânitorul lumii acesteia va fi aruncat afară” (Ioan 12, 31)), care își rafinează ofertele și ispitele după moda lumii pe care, tot el, o îndreaptă spre autodistrugere. Mai este de remarcat și faptul că, odinioară, *Domnul* era Unul Singur, fapt bine exprimat în prima poruncă-îndemn a Decalogului: „Ascultă, Israele: Domnul Dumnezeuul tău este *singurul Domn*; să-L iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și cu toată puterea ta.” (Deut. 6, 5-6) și „Să nu ai alți dumnezei afară de Mine” (Ieș. 20, 3). În schimb, idolii de altă dată și cei contemporani sunt atâția cât este nevoie ca să ne împleticească mințile, să ne fure inimile spre slujirea lor, și nu spre cele sfinte⁸.

8. Pentru a ne face o idee despre fragmentarea lăuntrică pe care o produce în noi mulțimea ofertelor lumii de azi, având în vedere materia păcatelor, credem că este potrivit să amintim de unul din dialogurile Sfântului Macarie cel Mare cu diavolul: „Avva Macarie locuia odată în pustia cea mare și petrecea numai el singur, iar mai jos era altă pustie în care locuiau mai mulți frați. Și lua seama bătrânul la cale și a văzut pe satana venind în chip de om ca să treacă pe acolo. Și se arăta că poartă o haină de in cu multe găuri și la fiecare gaură era spânzurată câte o tivguliță (momeală, ispită). Și i-a zis lui marele bătrân: unde te duci? Și i-a răspuns: mă duc să aduc aminte fraților. Și bătrânul i-a zis: și la ce îți trebuie ție aceste tivgulițe? Și a zis: bucate duc fraților. Iar bătrânul a zis: dar toate acestea? Și a

Mai constatăm și că astăzi se folosesc deseori apelativele „domnul”, „doamna”... Care a fost drumul parcurs de cuvânt în devenirea sa? O mică incursiune în istoria religiilor ne ajută să ne amintim că, în monarhie, regele avea vocația de a fi reprezentantul vizibil al lui Dumnezeu pe pământ, de unde se înțelege și considerația pe care fiecare supus trebuia să i-o arate. În timp, conducătorii politici evrei nu l-au mai fost fideli lui Dumnezeu, dar au pretins supușilor aceeași reverență.

Mult mai gravă a fost situația în lumea păgână, unde cultul împăratului s-a dezvoltat atât de mult, încât acesta era considerat un semizeu, a cărui persoană, a cărui statuie trebuiau cinstate prin cult public. Generalii imperiului și magistrații, împreună cu cei care aveau funcții importante de decizie, au preluat o parte din denumirile suzeranilor, lucru care explică faptul că fiecare stăpân pe o anume proprietate era un *domn* pentru cei ce lucrau pentru el. Așa s-a ajuns astăzi la folosirea banală a apelativului „domn”; în schimb, în Biserică, unde creștinii mărturisesc „un Domn, o credință și un botez”, menirea este de a trăi frăția sau comuniunea, oamenii numindu-se unii pe alții *frate* și *soră*, fiindcă Stăpânul și Stăpâna sunt Hristos – *Domnul* și *Maica Domnului*.

Tot între *domnii de odinioară* sunt de amintit și cei care și-au păstrat în timp pevenitatea, bineînțeles, tot prin îngăduința lui

răspuns: da, căci de nu va plăcea cumva una, îi aduc alta, iar dacă nici aceasta, îi dau alta, și negreșit dintre acestea una îi va plăcea lui”. *Patericul*, Alba Iulia, 2003, pp. 138-139.

Dumnezeu. Astfel, religiile orientale sunt pentru unii mai tentante decât relația unică și personală cu Hristos Dumnezeu Omul, care prin Întrupare ne poate fi cel mai credincios prieten, gata să ne înțeleagă și să ne ajute. În felul acesta simțim cât de benefică este uneori retragerea din amalgamul munden și meditare la mișcările sufletului, la dorințele neconștientizate, dar clocotitoare, ale ființei noastre: „Așa cum nu e cu putință să fie limpede vederea celui care stă lângă fum, până ce nu se depărtează de el, tot așa nu e cu putință dobândirea curăției inimii și liniștirea gândurilor fără singurătate, departe de fumul acestei lumi care urcă în fața simțurilor și orbește ochii sufletului.”⁹

CUI ȘI CUM S-A ARĂTAT DUMNEZEU

În cărțile Bibliei se găsesc câteva texte în care ni se povestesc teofaniile divine. Acestea sunt: revelația sinaitică (Ieș. 19-20), descoperirile din templul din Ierusalim (3 Reg. 8; Is. 6 etc.), teofania de pe muntele Iordanului (Mat. 3), manifestarea vocii Tatălui, la Ioan 12, 28, Coborârea Sfântului Duh la Cincizecime (Fapt. 2). Dacă analizăm contextele în care au avut loc manifestările divine înțelegem că ele au fost pregătite cu grijă de Dumnezeu – mai bine zis Dumnezeu i-a pregătit trupește și sufletește pe primitori. De exemplu, la Sinai se spunea: „Curăță-i astăzi și mâine și să-și curețe veșmintele. A treia zi să fie

pregătiți, căci a treia zi se va coborî Domnul pe muntele Sinai.” (Ieș. 19, 10-11) Iordanul era înconjurat de pustie, care, prin ariditatea locului, îl ajuta pe om să se întorțească și nu-l predispunea la imoralitate; templul era locul cel mai sfânt, în care nu intra oricine; în partea sa superioară se afla „Sfânta Sfințelor”.

„Fumul lumii care urcă în fața simțurilor și orbește ochii sufletului” împiedică, așadar, trăirea conștientă a omului, dar și a Sfintei Jertfe, a Sfintei Liturghii, când de multe ori nu cântăm cu toată simțirea sufletului „Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel Ceresc”.

DUMNEZEU SE ARATĂ ASTĂZI CREȘTINULUI? PRIN CARE CĂI?

Bineînțeles că la venirea Mântuitorului Iisus Hristos în pântecul Maicii Domnului „Dumnezeu Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan 1, 14). Domnul a fost prin urmare *văzut* de unii: „ce era la început, *ce am văzut cu ochii noștri*, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții... vă vestim și vouă”. În această sublimă mărturisire de credință găsim temeiurile cinstirii sfințelor icoane, a sfintei cruci, a Sfintei Evanghelii, toate înțelese ca obiecte de cult care ni-L arată pe Hristos Domnul într-o formă reprezentată.

O altă formă de prezență divină, unică și dincolo de rațiune, este Sfânta Împăr-tășanie.

9. Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici*, Partea a II-a, Deisis, Sibiu, 2007, p. 216.

Căci nu poate omul să înțeleagă cum Hristos este prezent întreg și real în Sfântul Potir. Pentru a vedea că **acolo este Domnul**, este nevoie de o mare credință, rod al despătimirii, despre care vom vorbi în continuare.

Cum ni se mai arată Dumnezeu astăzi? Răspunsul este următorul: în mod mistic, prin lucrare personală, care necesită timp, atenție, meditație, rugăciune, post, într-un cuvânt un cumul de virtuți. Este demnă de citat o scriitură a Sfântului Isaac Sirul: „Mistuie-ți trupul în necazuri și osteneli în aceste locuri pustii, fiindcă așa va rămâne în curăția lui, pentru ca atunci când din obișnuință cade iarăși în trândăvie să nu se umple din nou de patimi. Așa nu ne vom lipsi de roada ostenelilor noastre dinainte, iar prin **liniștea gândurilor** cu care ne umbrește pustia vom intra degrabă în libertatea sufletului de dincolo de lume, vom primi neîncetat în suflet semne dumnezeiești

prin **înnoirea inteligenței** și vom dobândi ușor darul lui Dumnezeu.”¹⁰.

Să vedem care sunt treptele scării care duce la vederea lui Dumnezeu, în orice timp: necazurile și ostenelile trupului (adică **munca fizică** și **nevoiața în trup**, post, metanii, închinăciuni etc., **curăția lui**), lipsa păcatelor trupești, **liniștea gândurilor**, rod și al **lipsei de gălăgie în jur**, al îndepărtării de marile aglomerări. Toate acestea, pe cât de ușor sunt de scris și de citit, pe atât de greu sunt de înfăptuit. Ceea ce ne atrage atenția în chip deosebit în citatul de mai sus sunt „semnele dumnezeiești care se lucrează prin **înnoirea inteligenței**”; aceste stări trupești și sufletești, împreună lucrate, ne ajută să ne sporim foarte mult performanțele intelectuale și să ne menținem capacitatea creierului.

CARE ESTE RODUL PREZENȚEI HARULUI LUI DUMNEZEU ÎN SUFLETUL ȘI ÎN TRUPUL NOSTRU?

Este ceva mai mult decât știința de azi și descoperirile ei... Din scrierile patristice de odinioară avem rețeta care ne indică metodele de urmat spre a ne liniști gândurile, și implicit spre a ne înnoi înțelegerea. Cu cât acceptăm și asumăm mai mult rugăciunea, postul și osteneala trupului în natură, cu atât ne curățim de prezența și de urmările păcatelor. Inima ni se liniștește, iar inteligența ni se înnoiește. Această lucrare se face în Biserică, unde ne mărturisim credința, spunând că numai Dumnezeu Iisus Hristos și Sfânta

10. *Ibidem*, pp. 216-217.

Treime sunt Domnul nostru și al lumii. Slujindu-I, El ni se descoperă în diferite lucrări și potențează în noi doxologia: „bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului”.

Așadar, credem că este foarte important ca fiecare din noi să devină conștient de cât de echilibrată și sănătoasă este gândirea patristică, de cât folos ne aduce, atât sufletește, cât și trupește. Aceeași scriitură ne ajută să înțelegem că între trup și suflet există o legătură foarte strânsă, căci lucrarea din trup (patimi sau virtuți) se răsfrânge în suflet, iar din suflet iarăși în trup, astfel încât, pe măsura osternelilor, omul se liniștește și trupește și sufletește, iar inteligența, (care este a trupului) se înnoiește. Uimitor! Ne dăm astfel seama că didactica științelor de azi (matematici, fizici, chimii și literaturi) nu deține metode inepuizabile și unice de creștere a iq-ului. După o suprasolicitare emoțională, intelectuală, psiho-fizică (după examene sau perioade de timp de mare concentrare, uneori după o viață de mare consum), când se ajunge la uzura memoriei, înnoirea inteligenței se face ținând cont și de viața morală a omului.

Părinții contemporani ne povestesc că prezența harului divin sunt *cercetări* ale Sfântului Duhului, aducător de daruri dumnezeiești. Iată ce câștigăm când păstrăm comuniunea cu Biserica prin Sfintele Taine!

Încheiem articolul cu un citat cuprinzător și edificator din Sfântul Nichita Stithatul: „Câtă vreme tindem spre Dumnezeu cu stăruință, prin iubirea de înțelepciune cu fapta, întru sudoarea feței, micșorând patimile trupului, Domnul mănâncă cu noi la masa

darurilor Sale pâinea cea spre ființă (Sfânta Împărtașanie), câștigată din plugăria virtuților, care spijină inimile oamenilor. Dar când prin nepătimire se sfințește în noi numele Său și El împărățește în toate puterile sufletului nostru, împăcând cele răzvrătite și supunând ceea ce este rău gândului bun, și voia Lui se face și pe pământ ca în cer, atunci bea cu noi întru împărăția Sa venită în noi, băutura nouă, mai presus de cuvânt, a înțelepciunii Cuvântului, amestecată cu umilința și cunoștința unor taine mari. Iar ajungând noi la împărtașirea de Duhul Sfânt și schimbându-ne cu schimbarea cea bună întru înnoirea minții noastre, atunci El, Dumnezeu fiind, va fi cu noi ca și cu niște dumnezei (prieteni, apropiați ai Săi; așa cum sunt Sfinții).¹¹

Pr. Cristian Prelipceanu

11. Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete*, Filocalia VI, București, pp. 262-263.

MESAJUL „PUNCTULUI OMEGA” AL UNIVERSULUI

Astrofizicienii și-au pus întrebarea dacă Universul este un sistem deschis sau dimpotrivă, închis. Trebuie spus că răspunsul la această întrebare nu este deloc simplu și nu poate fi fără echivoc¹, întrucât depășește capacitatea de cunoaștere științifică a omului. Însă există dovezi științifice care constituie tot atâtea argumente în sprijinul faptului că Universul este un sistem închis. Dacă Universul ar fi un sistem deschis, nu am avea de-a face cu o creștere generală a entropiei și nu s-ar mai putea vorbi de un singur Univers, ci de Multivers, de o pluralitate de universuri, ceea ce ar complica extrem de mult lucrurile.

Încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, fizicianul și matematicianul german Rudolf Clausius a considerat că Universul este un sistem închis și a ajuns la concluzia că entropia Universului „crește constant până când va atinge valoarea maximă posibilă, după care nu va mai avea loc

nicio schimbare. Universul va rămâne în starea de entropie maximă un ocean uniform și inform de radiație, același pretutindeni. Nu va mai exista niciun fel de materie organizată, cum sunt stelele, planetele sau viața, ci doar o radiație termică care se va răci treptat, până se va ajunge la un echilibru final”²

Numeroși astrofizicieni sunt de părere că Universul este un sistem închis, bazându-se pe mai multe argumente și teorii științifice, una dintre acestea fiind *Teoria Punctului Omega*, care a fost demonstrată de fizicianul și matematicianul american Frank J. Tipler. El prezintă șase predicții demonstrabile ale Teoriei Punctului Omega³, însă aici amintim doar despre primele două, celelalte fiind importante pentru specialiști, întrucât prezintă multe detalii științifice.

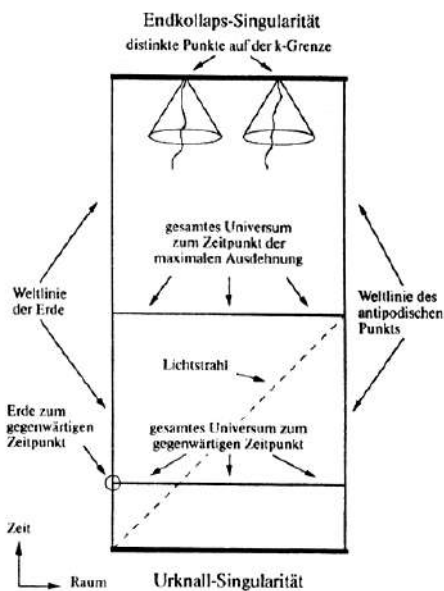
Prima predicție arată că Universul trebuie să fie închis, Tipler argumentând cu *Diagrama Penrose* pentru *Modelul de uni-*

1. Unii specialiști consideră că Universul ar fi un sistem închis dacă ar avea limite spațiale, însă nu există nicio dovadă în acest sens. (Cf. Egon Barocka, *Rückkehr zum Glauben*, Festung Verlag, Salzburg, 1981, p. 104).

2. John D. Barrow, *Originea Universului*, trad. Alexandru David, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 36.

3. Cf. Frank J. Tipler, *Die Physik der Unsterblichkeit*, trad. Inge Leipold, Barbara Schaden, Martin Lavelle, R. Piper Verlag, München, Zürich, 1994, pp. 182-198.

vers Friedmann. Cercetătorul arată că „o diagramă Penrose prezintă întregul Univers în dimensiunea sa spațială și temporală. Linia verticală este timpul, cea orizontală este spațiul. Singularitatea Big Bang-ului, prin care a început timpul, este prezentată ca o linie orizontală îngroșată. Ambele linii verticale reprezintă traiectoria Pământului în spațiu și timp, respectiv a punctului diametral opus. A doua linie orizontală de jos reprezintă întregul Univers la momentul actual. Cercul care intersectează traiectoria Pământului și a Universului la momentul actual reprezintă Pământul la momentul actual. În Diagrama Penrose, razele de lumină sunt prezentate prin linia de 45° întreruptă. Fasciculul de lumină care a fost emis în clipa Big Bang-ului ajunge în punctul diametral opus la momentul expansiunii maxime. Linia de sus îngroșată reprezintă singularitatea marelui colaps final. **Toate liniile trebuie să se întâlnească în acest mare colaps final. Cu el se termină așadar timpul.** Traietoriile a două obiecte care se mișcă mai lent decât lumina se întâlnesc în singularitatea colapsului final. Ambele traiectorii sunt închise în conurile lor din trecut. Separate total unul de altul, conurile de lumină definesc diverse puncte pe limita colapsului. Fiecare linie verticală definește clar un con din trecut în singularitatea colapsului final, prin urmare to-

pologia marelui colaps final este aceeași cu a întregului Univers din prezent: o suprafață sferică tridimensională.”⁴

Acest model de univers este o realitate spațio-temporală dominată de materie, altfel spus întreaga gravitate își are originea în materie, **fiind pretutindeni izotrop, omogen și prezentând**, după cum explică Tipler, **o finalitate a timpului și un colaps final.**

A doua predicție a Teoriei Punctului Omega se referă la faptul că „limita- k viitoare a Universului constă într-un singur punct”⁵. Acest punct a fost numit Punctul Omega, de la care teoria a primit numele. Tipler scoate în evidență faptul că „dacă un fascicul de lumină emis în 1993 de Terra atinge punctul diametral opus, se întoarce și circulă între

4. Frank J. Tipler, *op. cit.*, p. 184-185.

5. Frank J. Tipler, *op. cit.*, p. 183.

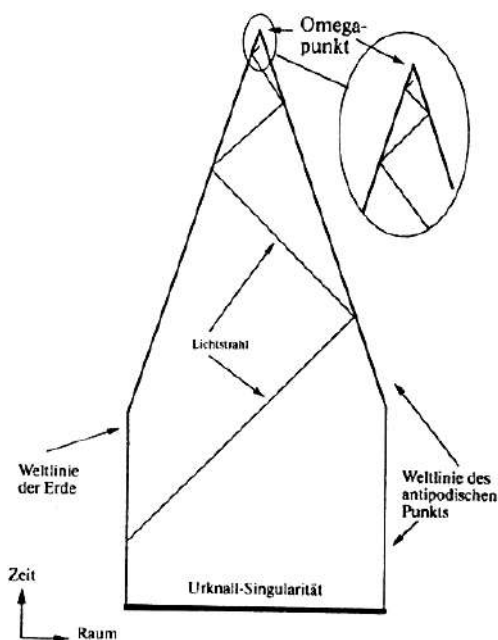
Pământ și punctul diametral opus, înainte și înapoi. Lumina poate să circule în timp înainte și înapoi, din prezent până la singularitatea finală, fără limită între Pământ și punctul diametral opus. Asta înseamnă că întregul spațiu-timp este un singur con al trecutului: **în singularitatea finală există numai un singur punct. De aceea singularitatea finală este Punctul Omega**".⁶

Fără îndoială, explicațiile științifice ale lui Tipler nu pot fi pe deplin înțelese dacă nu îi aprofundăm detaliile științifice, însă ceea ce propune această teorie este faptul că întregul Univers e un sistem închis și că va exista un **colaps final al cosmosului**, altfel spus un **sfârșit**, o **moarte termică eternă**, așa cum spunea cu mult timp înainte Rudolf Clausius, ceea ce înseamnă că Universul nu este un *perpetuum mobile*, deci nu este etern și nici infinit.

Celebrul fizician englez Paul Davies, care desfășoară o bogată activitate academică în cadrul mai multor universități din Marea Britanie și Australia, descrie cu lux de amănunte atât sfârșitul sistemului nostru solar, cât și pe cel al Universului, amintind faptul că numeroși fizicieni consideră că va exista un colaps final al Universului, un sfârșit al Universului fizic.⁷

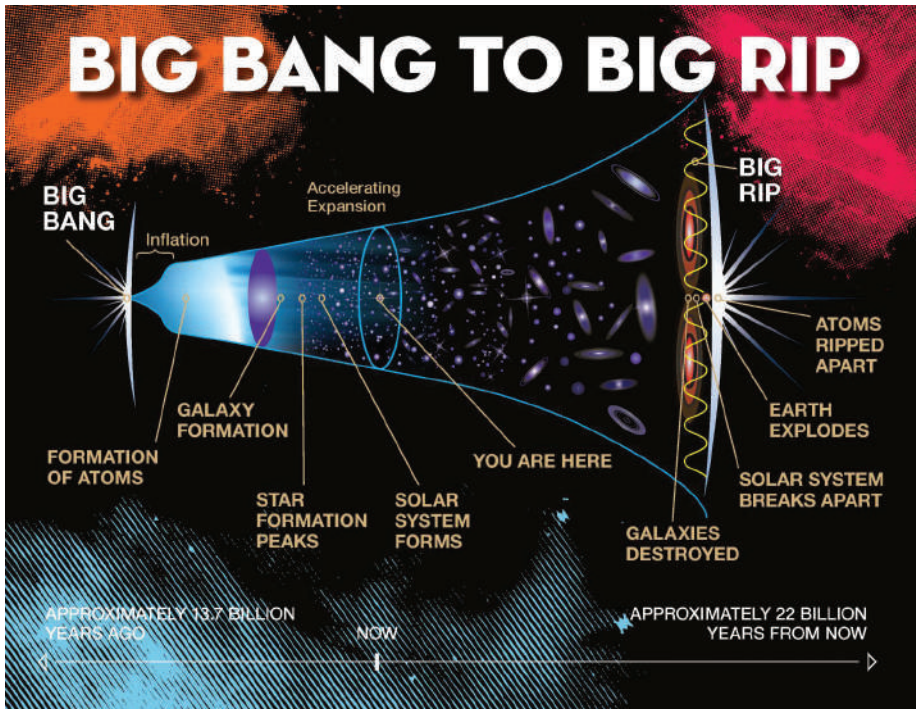
6. *Ibidem*, p. 186-187.

7. Cf. Paul Davies, *Gott und die moderne Physik*, trad. Karl A. Klewer, C. Bertelsmann Verlag, München, 1986, pp. 260-267.

Alte teorii ale sfârșitului Universului sunt: **Marea Conracție** (*Big Crunch*), care presupune prăbușirea întregii materii sub acțiunea propriei greutate, **Marele Îngheț** (*Big Chii*), care presupune că Universul se va dilata până la epuizarea combustibilului „reactoare nucleare” care îl alimentează (apoi se va răci și va muri), și în fine, **Marea Ruptură** (*Big Rip*), care presupune că Universul se va dilata cu o viteză atât de mare, încât continuul spațiu-timp nu va mai putea ține Universul legat.

Astrofizicienii sunt de părere că istoria Universului nu este altceva decât o luptă între **materia întunecată**, substanța liant, forța care ține legat Universul, și **energia întunecată**, forța ce tinde să-l rupă, să-l dezintegreze, sfârșitul putând fi dramatic și violent: **de**

la dezintegrarea sistemelor stelare până la dezintegrarea materiei prin ruperea legăturilor și dezintegrarea în atomi, totul reducându-se la particulele fundamentale, ceea ce sugerează ca punct terminus sfârșitul Universului.⁸

Presupunând că această luptă a început deja, trebuie să admitem, totuși, că *Universul nu plânge cu lacrimi*⁹, după cum afirma filosoful austriac (teoretician al

8. Cf. Nicu Goga, *Carte de astronomie* (format electronic), Ed. Revers, Craiova, 2010, p. 177, 179 s.q.
9. Cf. Erhard Oeser, *Das Abenteuer der kollektiven Vernunft. Evolution und Involution der Wissenschaft*, Paul Paley Verlag, Berlin, Hamburg, 1988, p. 197.

științei) Erhard Oeser, evocând starea de lucruri într-o viziune pesimistă asupra lumii. Dar... *sic transit gloria mundi*, pentru că asta face parte din realitatea obiectivă a lumii fizice.

Dacă va exista un *Punct Omega*, un sfârșit al Universului, care nu este nici infinit și nici etern, fără nicio îndoială că a existat și un *Punct Alfa*, un început al său, care, ca și sfârșitul, nu poate depinde de Universul însuși, ci de Cauza primă și eternă, Dumnezeu, care l-a creat pentru împlinirea scopului pe care El l-a decis.

Pr. Ioan Trandafir Bobîrnea

Noaptea de Paști în imagini

Sediul Eparhial,
ITALIA

Albenga, ITALIA

Avellino, ITALIA

Ancona, ITALIA

Asolo, ITALIA

Mănăstirea
Bivongi,
ITALIA

Cento, ITALIA

Cervignano,
ITALIA

Cerignola, ITALIA

Carrara, ITALIA

Chianciano, ITALIA

Civita Castellana, ITALIA

Civitavecchia, ITALIA

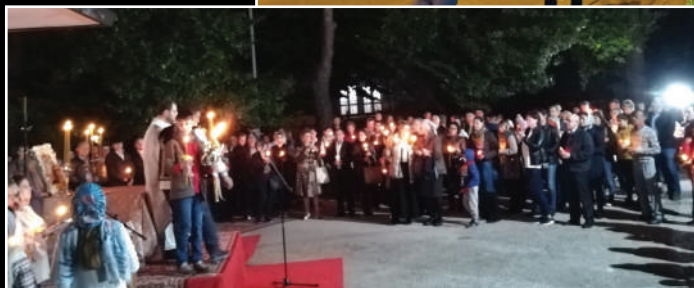
Collegno, ITALIA

Cuneo, ITALIA

Cosenza, ITALIA

Dolo, ITALIA

Ferrara, ITALIA

Faenza, ITALIA

Fiumicino, ITALIA

Forlì, ITALIA

Ivrea, ITALIA

Livorno, ITALIA

Lamezia Terme, ITALIA

La Spezia, ITALIA

Legnago, ITALIA

Moncalieri, ITALIA

Ravenna, ITALIA

Novara, ITALIA

Pinerolo, ITALIA

Roma II, ITALIA

Pescara, ITALIA

Reggio Calabria, ITALIA

Reggio Emilia, ITALIA

Salerno, ITALIA

Ragusa, ITALIA

Rovigo, ITALIA

San Bonifacio, ITALIA

Saluzzo, ITALIA

Settimo Torinese, ITALIA

Savona, ITALIA

Siracusa, ITALIA

Tione di Trento, ITALIA

Susa, ITALIA

Torino II, ITALIA

Torre Angela, ITALIA

Torre Spaccata, ITALIA

Trento, ITALIA

Verbania, ITALIA

Trieste, ITALIA

Udine, ITALIA

Viareggio, ITALIA

Vicenza, ITALIA

Verona I, ITALIA

Verona II, ITALIA

Rețete , și sfaturi practice

Dragi cititori,

de la Sfântul Gheorghe până la sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena, în satele de ciobani forfota pregătirilor pentru urcatul oilor la munte este în toi: se tocmesc păstori, se tund oile, se urmăresc semnele meteorologice, se ia „Măsura oilor”, se face „Alesul” și se organizează sărbători câmpenești de unde nu lipsesc bucatele tradiționale. Pentru a nu pierde această moștenire, vă propunem și noi câteva rețete mocănești din vechime.

CIORBĂ CIOBĂNEASCĂ (FOI ÎN LAPTE)

Ingrediente: mălai (o ceașcă), zer (un litru), sare, verdețuri multe (frunze de țelină, sfeclă, gulie, rubarbă, lobodă, ștevie, ceapă verde, usturoi verde, mărar, pătrunjel, leuștean ș.a.).

Mod de preparare: în doi litri de apă se fierbe mălaiul, cu răbdare. Se adaugă zerul și, după câteva clocote, verdețurile tocate și sarea, lăsând încă un sfert de oră pe foc. Zerul se poate înlocui cu lapte acru sau kefir, adăugat la sfârșit.

SFÂRÂIALĂ

Ingrediente: brânză de oaie (250g), patru felii de slănină (100g), trei cepe mari, ciuperci de pădure (un kilogram).

Mod de preparare: ceapa se taie solzișori, iar feliile de slănină se rumenesc puțin pe ambele părți, apoi se scot și în același vas se călește ceapa, până devine

lucioasă. Apoi se pun ciupercile tăiate în bucăți mari, iar după ce se evaporă tot lichidul se adaugă brânza sfărâmată și se lasă să se înfierbânte și să sfârșie. Se servește cu slănină rumenită și mămăligă.

BALMOȘ

Ingrediente: unt (150g), smântână (doi litri), mălai (un kilogram), sare (o linguriță), lapte bătut (1,5 litri).

Mod de preparare: se topește untul la foc mic, apoi se adaugă smântâna și sarea, amestecând des, iar când acestea fierb

se adaugă și mălaiul. Se amestecă bine, până când untul se adună la suprafață. Se dă totul 10-15 minute la cuptor, ca să se rumenească, și se servește cu lapte bătut.

BULZ

Ingrediente:

apă (un litru), mălai (500g), brânză de burduf (500g), unt (50g), lapte bătut, iaurt sau smântână (500ml), la sfârșit.

Mod de preparare: se pregătește întâi o mămăligă tare. Se lasă să se răcorească puțin, apoi se împarte în cinci-șase bucăți, care se întind, se ung cu unt și se umplu cu brânză. Se obțin niște „găluște” care se închid cu multă grijă, ca să nu curgă brânza. Tradițional, se rumenesc la foc de lemn, în cenușă, dar merg și la cuptor...

PLĂCINTE MOCĂNEȘTI

Ingrediente: aluat: făină (500g), apă caldă (un pahar), un ou, sare (o jumătate de linguriță); umplutura: brânză de burduf (400g), două ouă; în plus: făină (200g), unt (100g), ulei (o jumătate de litru).

Mod de preparare: se frământă un aluat de consistența celui pentru paste. Pe planșeta înfăinată se formează opt foi rotunde (cu diametrul de 20-22cm și 3-4mm grosime), care se ung cu untul topit, se rulează și se strâng în formă de melcișori. Din melcișori se întind din nou opt foi, din care patru se umplu cu brânza de burduf amestecată cu ouă și, eventual, cu puțin mărar verde tocat. Umplutura se acoperă cu foile rămase și se răsucesc marginile, penru a închide bine cele patru plăcinte obținute. Se înțeapă fiecare plăcintă cu furculița și se prăjește într-un vas adânc (ceaun...), astfel încât să fie complet acoperită cu ulei (tradițional, se prăjeau în grăsime de gâscă). Se servesc calde, cu smântână sau iaurt și cu ... moderație.

Nicolae Grigorescu, Ciobăneș cu turma de oi în peisaj

